

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra zahradní a krajinné architektury

Obnova zámeckého parku v Kosmonosích

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Šárka Doubravová

Vedoucí práce: doc. Ing. arch. Jan Vaněk, CSc.

© 2015 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Obnova zámeckého parku v Kosmonosích" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 8. 4. 2015

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala panu doc. Ing. arch. Janu Vaňkovi, CSc. za odborné vedení, vstřícný přístup a cenné připomínky a rady při zpracování diplomové práce. Dále děkuji své rodině a všem blízkým za poskytování rad, podporu a bezmeznou trpělivost při psaní práce i během celého studia.

Obnova zámeckého parku v Kosmonosích

Souhrn

Diplomová práce se zabývá obnovou zámeckého parku v Kosmonosích. První teoretická část práce, literární rešerše, se věnuje historickému vývoji zahrad a parků. Se změnami uměleckých stylů se v průběhu staletí měnil i přístup k tvorbě zahrad a parků a jejich styl. Každé období a dobovou architekturu doprovází specifický zahradní sloh. Dále se literární rešerše zabývá ochranou a obnovou památek zahradního umění a jsou definovány základní pojmy týkající se obnov zahrad. Následně jsou uvedeny některé příklady obnov na našem území již realizovaných, které postihují různé přístupy různých autorů a mohou tak být inspirací pro přístup k návrhové části práce.

Druhá analytická část práce se věnuje řešenému území, jeho širším vztahům, místním přírodním podmínkám, složení obyvatelstva a především historickému vývoji a současnému stavu. Tato část práce také obsahuje provedené analýzy území a popis vegetace na základě provedené inventarizace zeleně.

Poslední část práce je již vlastní projekt obnovy zahrady zpracovaný na úrovni studie. Při navrhování bylo přihlíženo k předchozím částem práce, návrh obnovy vychází z teoretických stanovisek a principů uvedených v literární rešerši a vyplývá také z vypracovaných analýz. Návrhová část byla vypracována s ohledem na přírodní i historické hodnoty parku a zároveň současné funkce a obytnost tohoto zahradního prostoru. V návrhu byl zachován styl parku – přírodní krajinářský styl, který je i dnes velmi aktuální.

Klíčová slova: Kosmonosy, zámecký park, přírodně krajinářský park, zahradní architektura, obnova

Renovation and reconstruction of the Castle Garden in Kosmonosy

Summary

The thesis deals with the renovation and reconstruction of the castle garden in Kosmonosy. The first theoretical part of the thesis, literature review, includes the historical development of gardens and parks. Over the centuries, the approach to the creation of parks and gardens and their style have changed according to the changes of artistic styles. Furthermore, the literature review brings the problem of the protection and restoration of garden art. The basic concepts of restoration of gardens are defined there as well. Then some examples of garden art renovations follow, they cover different approaches of different authors, so they can be an inspiration for the project of this thesis.

The second analytical part of the thesis is dedicated to the area the thesis is dealing with and its neighborhood, local natural conditions, demography and especially the historical development and current condition. Also the analysis and inventory of the greenery comes up.

The last part of the thesis is the garden renovation project, which is elaborated on the level of a study. The project is based on the previous theoretical standpoints of the literature review, the described principles and also the analysis. Project deals with the natural and historical values of the park and its current function and habitability. Project preserves the current garden style, the English landscape park, which is still very contemporary.

Keywords: Kosmonosy, Castle Garden, English landscape park, garden architecture, renovation and reconstruction

OBSAH

1 Úvod	1
2 Cíle práce.....	2
3 Literární přehled.....	3
3.1 HISTORICKÝ VÝVOJ ZAHRADNÍ TVORBY	3
3.1.1 Egypt.....	3
3.1.2 Mezopotámie	4
3.1.3 Persie a Indie	5
3.1.4 Antické Řecko	6
3.1.5 Antický Řím.....	6
3.1.6 Středověk	8
3.1.7 Renesance	9
3.1.8 Manýrismus a baroko.....	11
3.1.9 Klasicismus a romantismus	13
3.1.10 Krajinářský park a 19. století.....	13
3.1.11 Secesní zahrada.....	14
3.2 OCHRANA A OBNOVA ZAHRAD.....	16
3.2.1 Slovník základních pojmů	16
3.2.2. Ochrana památek zahradního umění.....	17
3.2.3 Obnova památek zahradního umění.....	21
3.3 UKÁZKY REALIZOVANÝCH OBNOV V ČR	27
3.3.1 Klášterní zahrady v Litomyšli.....	27
3.3.2 Parková úprava u chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře	29
3.3.3 Květná zahrada v Kroměříži.....	30
4 Zhodnocení podkladových údajů	33
4.1 ŠIRŠÍ VZTAHY	33
4.1.1 Lokace a dostupnost	33
4.1.2 Turismus.....	33
4.2 PŘÍRODNÍ PODMÍNKY A ÚZEMNÍ SYSTÉM EKOLOGICKÉ STABILITY	33
4.2.1 Geologie	34
4.2.2 Pedologie.....	34
4.2.3 Klima.....	34
4.2.4. Hydrologie	34

4.2.5 Územní systém ekologické stability a ochrana přírody.....	35
4.2.6 Biogeografie	35
4.2.7 Fytogeografie	35
4.2.8 Rekonstruovaná přirozená vegetace	36
4.2.9 Potenciální přirozená vegetace	36
4.3 DEMOGRAFIE	36
4.4 HISTORICKÝ VÝVOJ KOSMONOS A ZÁMKU S PARKEM.....	38
4.5 STAVEBNĚ-HISTORICKÝ PRŮZKUM.....	42
4.6 SOUČASNÝ STAV.....	43
4.6.1 Vegetace.....	43
4.6.2 Objekty a technické prvky	48
4.6.3 Komunikace a provozní analýza	50
4.6.4 Analýza kompozičních vztahů	50
5 Vlastní projekt	52
5.1 VEGETACE.....	52
5.1.1 Stromy	52
5.1.2 Keře	53
5.1.3 Záhon před jižním průčelím zámku	54
5.1.4 Trávníkové plochy	54
5.2 TECHNICKÉ PRVKY	54
5.2.1 Komunikace, sala terrena.....	54
5.2.2 Zdivo.....	55
5.2.3 Vodní prvek	55
5.2.4 Mobiliář	56
6 Diskuse	57
7 Závěr.....	60
8 Seznam literatury	61
9 Seznam obrázků	66
10 Seznam tabulek.....	66
11 Seznam grafických příloh	67

1 ÚVOD

„Příroda je dílo vesmíru, umění však dílem člověka.“ (Karel Čapek)

Již od pradávna člověk zasahoval do přírody a přetvářel ji dle svých představ, tvořil rozsáhlá zahradní umělecká díla a prožíval v zahradě celý svůj život. Tato díla jsou velmi pomíjivá, ale svou proměnlivostí také velmi vzácná. Pro jejich zachování je tedy nezbytně nutné porozumět historii zahradního umění, zároveň je však při tvorbě či obnově zahrad třeba respektovat současné potřeby a nároky lidí.

Tématem práce je Obnova zámecké zahrady v Kosmonosích. Samotná budova zámku je budovou základní školy a není proto příliš vnímána jako zahrada zámecká a má spíše charakter městského parku. Nedochovalo se mnoho pramenů, které by znázorňovaly historickou podobu zahrady a během 60.- 80. let krajinářský park, který překryl dřívější úpravy, zpustl. Přesto má park vysokou přírodní hodnotu, poskytuje zvláštní atmosféru, z které stále dýchá kousek historie a má potenciál stát se příjemným místem k pobytu občanů a návštěvě turistů. Při přístupu k návrhu obnovy bylo důležité zachovat historické prvky a dnešní, především přírodní, hodnoty parku, zároveň však tolerovat současné požadavky společnosti.

2 CÍLE PRÁCE

Prvním stanoveným cílem je shromáždit co nejvíce literárních pramenů týkajících se obnov zahrad a historie zámeckých parků. Následně bude vypracována literární rešerše, kde budou stručně vymezeny základní pojmy, historie zámeckých zahrad a parků a také metody obnov těchto objektů. Dále budou na základě poznatků z teoretické části vypracovány analýzy daného území - historické, kompoziční, analýza širších vztahů, provozní atd. Stěžejním cílem bude, na základě předchozích částí práce, vypracování návrhu obnovy parku na úrovni studie.

3 LITERÁRNÍ PŘEHLED

3.1 HISTORICKÝ VÝVOJ ZAHRADNÍ TVORBY

Dějiny zahradní tvorby sahají již k počátkům civilizace a už od pradávna má člověk snahu o zlepšování okolí svého obydlí. Začíná tak vysazovat dřeviny i byliny, nejen užitkové, ale i okrasné. Zahradní umění se vyvíjí současně s uměním výtvarným, architekturou i dalšími obory. Ovlivňovaly ho také nejrůznější aspekty lidského života, jako jsou společenské, politické, hospodářské či náboženské poměry, vliv měly i tradice, vztah lidí k přírodě nebo klimatické podmínky (Hurych, 1984).

Dnešní poznatky o historii zahradní a krajinné architektury jsou převážně pouze hypotetické a existuje pouze málo důkazů vypovídajících o její podobě. Existují slovní odkazy na pěstování léčivých bylin v oblastech Mezopotámie, ale pro zahradní architekturu mají význam především ostatky a dochované návrhy. Kvůli proměnlivému charakteru po sobě však zahrady na rozdíl od děl architektonických nezanechaly trvalé památky (Newton, 1971).

Již ve starověku po sobě umění Egypta, národů Blízkého Orientu i Kréty zanechaly řadu zahradních vzorů pravidelné kompozice. Jako první v historii lidské kultury dokázaly zvládnout, jak pěstitelsky tak i esteticky, pestrý sortiment okrasných rostlin, který se stal součástí zahradní tvorby celého světa. Už v dávném starověku tak dosahují zahrady velmi pokročilých forem (Mareček, 1992).

3.1.1 Egypt

Z Egyptských zahrad se nám bohužel nic nedochovalo, z historických pramenů však vyplývá, že byly velmi kultivované. Důkazem o vyspělosti této kultury jsou egyptské pyramidy nebo hrobky faraonů, které jsou sice jednoduchou, ale také podstatou formou architektury (Jellicoe, 1995).

Pro zahrady Egypta byla typická jejich uzavřenost od okolí (zahrady byly obehnány vysokým plotem s jediným vchodem), zároveň však přímé spojení s domem (Mareček, 1992).

Uplatňovaly se zde záhony geometrických tvarů a také ovocné dřeviny, které byly rozmístěny v pravidelných rozestupech. Voda byla považována za nejcennější prvek a byla situována uprostřed zahrady (Mareček, 1992). Vodní prvky se uplatňovaly v podobě fontán či bazénů, dále se stavěly v zahradě také drobné stavby, jako jsou altány, pergoly či loubí (Otruba, 2002).

Ozeleněna byla již v Egyptě i veřejná prostranství a to především alejemi. Byly zde vysazovány palmy, olivovníky, morušovníky, tamaryšky i fíkovníky (Otruba, 2002).

Kromě palem (využívaly se ty se zpeřenými i dlanitě dělenými listy) byla často vysazována granátová jablka, vavříny či cypřiše a nejspíš i cedry. Ze stálezelených dřevin se využívaly nejčastěji duby (Wagner, 1989)

Egyptané využívaly také květiny a listy jako ozdobu nejen obydlí, ale i lidí. Používán byl například vonný, modře kvetoucí leknín (*Nymphaea caerulea*) nebo papyrus. Květiny nebo i ovoce či jiné vypěstované plodiny se používaly také k náboženským obřadům. Z květin se pěstovaly například mandragora (*Mandragora officinarum*), chrpa (*Centaurea depressa*) nebo mák (*Papaver rhoeas*) (Vlasák, 2012).

Rostliny byly pěstovány jak ve volné půdě, tak i v nádobách. Vegetace byla také hojně tvarována do stříhaných stěn. Život egyptských obyvatel byl se zahradou velmi propojen a zahradnická činnost byla v té době stejně cenná jako jakákoliv jiná výtvarná umění (Wagner, 1989).

3.1.2 Mezopotámie

Na území Mezopotámie bylo pro zahrady příznivé klima a vegetace byla velmi bohatá. Stavěly se monumentální paláce a chrámy, které dosahovaly výšky desítek metrů. Obklopovaly je bohaté zahradní úpravy, o jejichž podobě však dnes neznáme podrobnosti (Wagner, 1989.)

Mezopotámské zahrady následovaly zahrady babylonské, které byly velmi formální. Na rozdíl od egyptských zahrad, které byly spíše nížinné a plošné, mezopotámské zahrady byly budovány spíše na návrších. Zeleň byla dovážena, časté byly například cedry, zimostrázy či platany. Proslulé jsou především visuté zahrady královny Semiramis, jeden ze sedmi divů světa, které nechal vybudovat u Babylonu roku 605 př. n. l. král Nabukadnezar (Pacáková-Hošťálková a kol., 1999).

Podle Vlasáka (2012) jsou výše zmíněné visuté zahrady však královně Semiramis přisuzovány neprávem, jelikož měla vládnout podstatně dříve. Dle něj zahrady patřily Amytis a byly osázeny květinami, keři a stromy, které byly zavlažovány důmyslným vodním systémem.

Především zahrady budované na terasách, neboli visuté zahrady, jsou pro toto období a oblast typické. Zároveň se střešními zahradami se těšily značné oblíbenosti a byly esteticky velmi působivé, avšak velmi náročné z technického hlediska (Mareček, 1992).

Podobně jako v Egyptě doprovázely babylonské stavby rozsáhlé zahradní úpravy s použitím podobných motivů a ohraničením vysokými zdmi. Roli zde hrála opět voda, která vytvářela i zvukové efekty tím, že tryskala z ozdobných kašen či fontán. Zahrady hýřily pestrou a bohatou flórou, jak domácí tak i cizokrajnou. Zvláště oblíbeny byly růže a často se používaly i jiné kvetoucí keře (Wagner, 1989).

3.1.3 Persie a Indie

Velmi významnými zahradami byly také ty perské, jejichž zahradní úpravy byly značně symbolické a formální (Otruba, 2002).

Perské zahrady byly umístěny nejčastěji na mírných svazích. S tím souvisí často využívaný architektonický prvek - podpěrné zdi s balustrádami a schodišti. Ty byly hojně zdobeny vázami, sochami či jinými uměleckými plastikami. Peršané měli také talent pro uplatňování vodních prvků. Voda byla využívána tryskající i tekoucí a sloužila tak i ke zlepšování mikroklimatu. V případě ne tak častých zahrad v rovině se k umocnění plastičnosti kompozice využívaly prohloubené partery a schodovitá úprava jednotlivých teras (Doubravová, 2013).

Mimo jiné se zde uplatňovaly i letohrádky se zahradami na terasách a střeších. Velmi podstatné bylo kromě pestrého použití vody také výtvarné zpracování stěn, dlažeb či jiných architektonických doplňků (Doubravová, 2013).

Mezi často používané dřeviny patřily pinie, cypřiše, duby, topoly, cedry, ale také ovocné dřeviny jakou jsou třešně, fíkovníky, meruňky či různé citrusy. Dále se do zahrad aplikovaly pistácie a léčivé a vonné byliny včetně cibulovin – lilie, karafiáty, kosatce, narcisy, tulipány, karafiáty a jasmín (Otruba, 2002).

V Indii byla zahrada spjata s životem obyvatel a místní kulturou. Existovaly zde nejen okázalé královské zahrady, ale také veřejná zeleň v podobě městských sadů. Veliké bazény se budovaly do čtvercového tvaru a mohly sloužit také jako lázně. Pěstovaly se užitkové i okrasné rostliny. Indické zahrady byly též místem posledního odpočinku, k čemuž sloužily zahradní pavilony, z nichž nejproslulejším je dochované mauzoleum Taj Mahal v Agře (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999)

3.1.4 Antické Řecko

V Mykénách a později v celém Řecku nebylo podstatou plánování umístit architekturu do umělého prostředí. Ať už se to týká chrámu, divadla, či jakékoliv jiné budovy, architektura byla druhotnou a cílem bylo zejména zapadnout do charakteru okolní krajiny (Jellicoe, 1995). Zahrady mají podobu teras či ovocných zahrad nebo se jedná o veřejná místa, jako jsou posvátné háje, prameny či výukové akademie (Doubravová, 2013).

Soukromé i veřejné zahrady byly skutečným rozšířeným obydlím. Kolem silnic se vysazovala stinná stromořadí, opravovaly se nejen okolní prostory chrámů či divadel, ale i kasáren, hřišť či škol. Soukromé zahrady měly pravidelný tvar a výrazným prvkem byl zahradní dvůr neboli peristyl. Peristyl obklopovaly arkádové chodby, z kterých se vcházelo do jednotlivých místností domu a byl zdoben květinami i okrasnými dřevinami (Hurych, 1984).

Nejvýznamnější prvek zahrady byl situován uprostřed obytného dvora (výše zmíněného peristylu) a byla jím voda v podobě kašny či studny. Vyšlapáním cestiček ke kašně doprostřed dvora vznikla křížová dispozice půdorysu. Dvůr byl zdoben stříhanou zelení v podobě plůtků ze zimostrázu, vavřínu a myrty. Stříhané plůtky jsou doplněny květinovými záhony lemujícími cesty (Wagner, 1989).

Z alejových dřevin se v tomto období pěstovaly platany, topoly, olivy a vavříny. Krom těchto se používaly i cypřiše (*Cupressus semprevirens*, '*Horizontalis*' a *C. s., Fastigiata*'), stálezelené duby (*Quercus ilex*), dub kermský (*Quercus coccifera*), nebo dub letní (*Quercus robur*). Pěstovány byly také další jehličnany jako jedle řecká (*Abies cephalonica*) či borovice (*Pinus halepensis* a *Pinus pinea*). Z nízkých stálezelených keřů se podél cest umísťoval vavřín (*Laurus nobilis*), arbutus (*Arbutus unedo*) a myrta (*Myrtus communis*) (Vlasák, 2012).

Řecké zahrady průběžně přejímaly prvky, principy a sortiment rostlin typický pro zahrady Egypta a Blízkého Orientu a jejich spojením daly zahradám pevný kompoziční řád, ke kterému se evropské civilizace na počátku vývoje poté vrací (Mareček, 1992).

3.1.5 Antický Řím

Ve vývoji římských zahrad původně převažovalo hospodářské využití, postupně však ustupovalo a začínaly převažovat reprezentativní, společenské a obytné funkce (Doubravová, 2013).

V této době rozlišujeme dva druhy obydlí. Jsou to hospodářské objekty neboli „villa rustica“ a městské vily – „villa urbana“, u kterých již nebyla hospodářská funkce primární. Dále rozlišujeme příměstské letohrádky, jež jsou nazývány „villa suburbana“ (Šlapeta a Zatloukal, 2010). „Villa urbana“ a „villa suburbana“ (městská a předměstská vila) se však liší ještě od městského domu sloužícímu k celoročnímu pobytu nazývanému „domus“ (Veverka, 2008).

Obydlí Římanů byla rozšiřována o od Řeků převzatý peristyl. Narůstal počet letních venkovských a předměstských sídel s novými zahradami. Zahrady římského venkova si zachovávaly tradiční podobu obytné zahrady s atriem a pergolou, vyskytovaly se zde ovocné sady i terasové vinice (Mareček, 1992).

Římská vila umístěná v krajině měla zvláštní charakter. Vily byly stavěny nejen na mírných svazích v okolí Říma, ale i v blízkosti jiných římských větších měst. Byly obývány především v letním období a součástí zahrad bývaly i ovocné nebo olivové háje. Zahradní prostor byl také obohacen o atrium tvořící vstupní částí příbytku. Atrium bylo u městských vil předsunuto, u venkovských vil naopak umístěno vzadu. V peristylu se odvíjel rodinný a společenský život. Na ambulatium, kde už byl život intimnější, nadále navazoval xystus (květnice). Květnice byla ozeleněnou částí, již zdobí stříhané plůtky z myrty, zimozrázu či rozmarýnu a ty vytváří geometrické ornamenty (Doubravová, 2013).

Někdy se zakládaly i zahrady na střeších domů – solária. Součástí zahrady mohl být i tzv. paradisus, který sloužil k chovu zvěře a ptactva. Byl obehnaný vysokou zdí, rozdělený alejemi a udržován jako přírodní háj (Hurych, 1984).

Svědectvím o zeleni této doby jsou Pompeje. Starořímské pravidelné vilové zahrady zde byly velmi bohaté a prostorné. Mezi ně patřily například Sallustiovy, Malcenatovy a Lukulovy zahrady či zahrady císařovny Lívie na Pallatinu. V Toskánsku to byly zahrada a park Villa Tusci orti Tusculum či nedaleko Říma park a zahrada Laurentium. Vzorovou ukázkou je uspořádání tzv. Villy Adriana, neboli Hadrianovy vily (Doubravová, 2013).

Velkou plochu této zahrady zabíraly vodní prvky, které využívaly složitých systémů. Vodní systém sestával z bazénů a fontán, různě spojovaných vodními kanály. Císař Hadrián se při návrhu zahradního komplexu inspiroval prvky používanými již v Egyptě, Persii či ve Starověkém Řecku (Taylor, 2006).

Římané zanechali bohatý kulturní odkaz v podobě svébytného umění, které ovlivnilo celý svět. Umění renesance se k římskému odkazu později také vrací, včetně umění zahradnického (Wagner, 1989).

3.1.6 Středověk

Středověká města jsou formována dle zcela jiných pravidel než města římská. Města však nebyla bez zeleně – naopak, středověk má pro základy zahradního umění nenahraditelný význam (Doubravová, 2013)

Zahrada v tomto období přestala být architektonickou kompozicí, což bylo způsobeno především rozšířením křesťanství. Na rozdíl od předchozích zahrad se klade důraz více na praktičnost zahrady, než na její estetiku. Výjimku v této době představují snad pouze zahrady islámu (Indie až Pyrenejský poloostrov), kde tradice orientálních zahrad přetrvává. Z tohoto stylu a období pochází jedno z nejcennějších zahradních děl - maurský soubor zahrad Alhambry v Granadě (Mareček, 1992).

Důležitými byly ve středověku klášterní zahrady, které podpořily studium vlastností rostlin. Zajímavé byly však i drobné hradní zahrádky, ve kterých se vyskytovaly často prvky, jako je studna, loubí a také místo k odpočinku (Otruba, 2002).

Součástí klášterní zahrady je čtyřúhelníková zahrádka obehnaná křížovou chodbou, která je nazývána rajským dvorem. V tomto uzavřeném zahradním prostoru můžeme vidět paralelu s římským peristylem (Bašeová, 1991).

Také v těchto zahradách byly cestičky obehnané zimostrázovými, levandulovými či rozmarýnovými plůtky. Uprostřed prostoru býval umístěn vodní prvek v podobě kašny. Prostor byl vyplňován vegetací - používány byly exotické dřeviny a neustále byly dováženy nové. Objevovaly se také nové prvky jako například bludiště, kouty s exotickou zvěří či voliéry s ptactvem (Wagner, 1989).

V klášterních zahradách jsou kromě dřevin pěstovány také květiny, především ty symbolické. Tyto květiny znázorňují různá sdělení, např. růže symbolizuje Pannu Marii, fialky pokoru, lilie a konvalinky čistotu Panny Marie. Symboliku mají i listy rostlin – čtyřčetné listy mohou znázorňovat kříž, sedmidílné 7 dní stvoření světa a trojčetný list jahodníku symbolizuje Svatou Trojici (Vlasák, 2012).

Dále středověk přinesl kromě klášterních a hradních zahrad i malé venkovské nebo měšťanské zahrádky, jež jsou využívány právě zejména hospodářsky. Pěstovaly se zde

zejména ovocné stromy, zelenina a léčivé byliny. Zeleň sloužící k odpočinku se objevuje formou drnových laviček, jež jsou v této době oblíbené, nebo prostřednictvím lázní, bazénů, popřípadě altánů (Doubravová, 2013).

I na území hlavního města Prahy došlo ve středověku k výrazným změnám. Ty se později projevily v pozdějším řešení městské zeleně (Kupka, 2006). V této době byly významné především kláštery, zahrady však převažovaly hlavně ty užitkové (Bašeová, 1991).

3.1.7 Renesance

V Itálii vznikalo v 15. století nové umění – renesance. Pojem renesance znamená „znovuzrození antiky“. Docházelo tak k jakémusi návratu řeckého a římského umění. Do západní a střední Evropy pronikala renesance pomalu a do našich zemí se dostává v 16. až 17. století (Hurych, 1984).

V období renesance se uzavřené drobné středověké zahrádky stávaly neoddělitelnou součástí nejen stavby, ale i celé kompozice. Význam zahrady se téměř vyrovnal významu architektury jako takové a renesance se tak stala z hlediska zeleně ve městě přelomovou etapou (Kupka, 2006).

Renesanční architektura je inspirována antikou – stavěly se venkovské, předměstské či čistě městské vily se zahradami. Italská města se stala kolébkou renesančních zahrad. Mezi antickou inspirované vily patří Villa Medici ve Fiesole nebo později postavená Villa v Poggio a Caiano. Tradice vil byla obnovena nejen v Toskánsku, ale i na Benátsku a v Římě. Dokonce vznikaly renesanční a později i barokní vily na stejných místech jako dříve vily římské – ve Frascati a v Tivoli (Doubravová, 2013).

Pro renesanci v zahradním umění byla typická pravidelná, vyvážená kompozice. Významné bylo také zdůraznění os, vedoucích k důležitým bodům. Dalšími prvky renesančních zahrad byly zdobené fontány, terasy, schodiště a sochy, součástí zahrady mohly být i grotty (umělé jeskyně), různá loubí, lesíky, míčovny, štěpnice nebo i voliéry s ptactvem (Otruba, 2002).

Ve střední Evropě vznikaly tři typy renesančních zahrad. První typ zahrad byl většinou zakládán na nepravidelných plochách středověkých hradů či klášterů (u nás např. zahrada v Jindřichově Hradci a v Telči). Dalším typem byly zahrady vznikající za hradbami jako samostatný „libosad“ (např. Královská zahrada v Praze) a poslední typ

zahrad byl realizován u zámků a paláců nově budovaných, jako jejich plánovaná součást (např. zahrada se zámkem v Bučovicích) (Doubravová, 2013).

V renesančních zahradách je časté pravidelné geometrické členění se sestavami čtverců a obdélníků. Tyto plochy a jejich seskupení byly vyplňovány trávniky, záhony či různými ornamenty tvořenými kamennou drtí, běžné bývalo ohraničování stříhanými plůtky nebo vyplnění tvarovaným labyrintem (Doubravová, 2013).

Takto upravená trávnicková plocha se nazývá „parter“. Parter nemusel být zdoben pouze rostlinami okrasnými, ale i těmi léčivými či dokonce zeleninou. Na oblíbenosti nabývala také „zahrádka v zahradě“ neboli „Giordano segreto“. Zde se nezřídka vysazovaly například růže. Parter mohla lemovat loubí z ohýbaných a svazovaných, vinnou révou porostlých prutů (Bašeová, 1991).

Stejně jako v předchozích obdobích, tak i v renesanci byla významná životodárná voda, jejíž symbolický smysl tvořily sochy či reliéfy bájných postav starověkého Řecka a Říma. Voda se používala klidná, zrcadlící oblohu v pravidelných bazénech, stékající po fontánách, padající po kaskádách či tryskající ze stěn, dlažeb nebo grott. (Doubravová, 2013).

Renesance v Praze přinesla impuls i k rozvoji zeleně městské. Nejvýznamnějšími městskými realizacemi této doby jsou Nová královská obora a Královské zahrady na Hradě. V této době se také mění názory na význam zahrady, budují se zahrady palácové. Také se zachovávají některé zelené klášterní plochy, ale většina je husitskými válkami zničena. Renesance přinesla Praze i nový sortiment zeleně. Dostala se sem řada nových druhů dřevin, které jsou později pro Prahu příznačné – například kaštan či akát, později i pyramidální topol (Kupka, 2006).

Mezi používaný sortiment renesance u nás patří vedle tvarovaných dřevin také květiny jako hyacinty, fialky a růže a kvůli aromatické vůni byly pěstovány i majoránka či bazalka. Dobové spisy také doporučují pro okrasnou část zahrady této doby pěstovat citrusy, zákrsky jabloní a broskvoní, různé odrůdy růží či žanovec (*Colutea arborescens*). Z cibulovin jsou to pak lilie, hyacinty, narcisy, tulipány (název tulipán z původního slova *toloban*, znamenajícího „turban“) i sasanky, z trvalek například karafiáty, orlíčky, zvonky, chrpy, pivoňky, ostrožky, topolovky i různé druhy máků a mnoho dalších (Vlasák, 2012).

Renesanční zahradní tvorba má značný význam pro další rozvoj tohoto umění i z důvodu propojení s dalšími odvětvími výtvarného umění. Výtvarná umění pronikají

mezi širokou vrstvou lidí a připravují tak základ také pro následující vývoj zahradní tvorby (Doubravová, 2013).

3.1.8 Manýrismus a baroko

Manýrismus se stává vrcholem renesance. Pro toto období je typické, že zahradní detail je už velmi propracován. Manýrismus nám zanechává důležitá díla zahradní tvorby především v Itálii (Otruba, 2002). Barokní zahrady poté s novými charakteristickými rysy navazují na ty renesanční a manýristické (Kupka, 2006).

V manýristických zahradách byly důležitými prvky pohyb a drama a oproti dosavadním dílům byly velmi neklidné. Vodní prvky se dočkaly větší propracovanosti. Byly často založené na pramenech protékajících celou zahradou a to je pro manýristické zahrady určujícím znakem (Turner, 2008).

V Itálii baroko vystřídal střízlivou renesanci v druhé polovině 16. století a v našich zemích se vyskytovalo od počátku 17. století až po větší část století 18. Pojem baroko pochází z francouzského „baroque“ a přiřazuje se mu význam „pokřivený“ či „podivný“ (Hurych, 1984).

V zahradním umění se baroko projevilo následujícími znaky: zakulacení rohů, plastické modelování terénu, výsadba ornamentálních plastických záhonů s použitím nejen květin, ale i barevných písků. Celá zahrada je členěna stříhanými tvary na oddělené celky. Tyto změny byly především na počátku velkým přínosem a znamenaly tvarové obohacení, rozmanitost a větší živost (Doubravová, 2013).

Barokní umění používalo řadu estetických principů – průhledy, vodní plochy, různé architektonické doplňky, sochařskou výzdobu a celou řadu dalších pravidel (Mareček, 1992).

Baroko rozvolňuje tvary do podob oblouků a křivek, rozšiřuje také zahradní prostor. Pro zahrady tohoto období je typický přechod liniemi – alejemi do krajiny. Velké plochy, zrcadlení, sochařství, fontány i další vodní prvky patří mezi znaky baroka, které zvýrazňují monumentálnost celého prostoru zahrady (Doubravová, 2013).

Kromě alejí, které se používaly i dvouřadé či třířadé, se tvořily broderie a boskety – zelené stěny a zelené kabinety. V bosketech převažuje použití *Buxus sempervirens*, ‚Suffruticosa‘ a nejoblíbenější bylo vytváření bosketů a stěn z habrů a buků. Dřeviny jsou vysazovány i mezi jednotlivými liniemi – jsou to nejčastěji javory, duby, buky, jilmy a lípy, aleje dále oživují tvarované tisy a jalovce. Parter je doplněn i nádobovou zelení, která je

zimována v oranžeriích. Do parteru byly začleňovány i květiny, mezi nimi například jihoamerická lichořeřišnice (*Tropaeolum majus*) (Vlasák, 2012).

Barokní zahrady se v Evropě projevovaly ve dvou podobách (Mareček, 1992). Prvním typem, který se stával často i předlohou pro tvorbu zahrad v evropských městech, jsou tzv. „zahrady italského typu“. Tyto zahrady jsou značně prostorově menší, jsou zakládány ve svahu a jsou řešeny většinou terasovitě. Významnou ukázkou zahrad tohoto typu na našem území jsou malostranská zahrada Vrtbovská nebo barokní zahrady pod Pražským hradem z 2. poloviny 18. století (Kupka, 2006).

V této italské barokní zahradě byly často uplatňovány vodní bazény, galerie, lodžie, kolonády, apod. Jedná se o návaznost na italské renesanční zahrady, jejichž působnost je obohacena barokními principy (Doubravová, 2013).

V evropském uměleckém vývoji vyčnívala od 60. let 17. století Paříž, a to především okruh umělců na dvoře Ludvíka XIV. Barokní stavební i zahradní sloh se brzy začal odklánět od italského typu a přiklánět spíše ke klasickým antickým vzorům. Vznikla tak „francouzská“ klasicistní zahrada. Významnou realizací tohoto stylu je rozsáhlý komplex staveb a zahrad ve Versailles, o něž se zasloužil francouzský zahradní architekt Le Nôtre. Ducha této doby dobře vystihují právě jeho principy tvorby (Doubravová, 2013).

Park Versailles vytváří systém rozlehlých prostor s parterem a stříhanými stěnami bosketů. Typické jsou aleje ve tvaru hvězdy a velké vodní plochy s členitými fontánami (Mareček, 1992). Mezi další příklady barokních zahrad italského typu jsou dle Wagnera (1989) zahrady např. Villy Aldobrandini, Villy Borghese, Villy Lante, Villy d'Este, Villy Imperiale či Villy di Castello. Dle Hurycha (1984) patří mezi pozoruhodné francouzské zahrady (1984) Schönbrunn ve Vídni, Caserta v Neapoli, Sanssouci v Postupimi či Petrodvorec v Leningradě a Zwinger v Drážďanech.

V roce 1623 v Praze je založena Valdštejnská zahrada na přání Albrechta z Valdštejna. Zahradě vévodí zdobená sala terrena, která navazuje na parter s kašnou. Zahrada tak může připomínat Vilu Madama v Římě (Turner, 2005). Dále Turner (2005) uvádí, že Valdštejnská zahrada, přestože je italskými zahradami inspirovaná, jejich kouzlo postrádá.

Centrum Prahy dodnes uchovává řadu realizací zeleně z období baroka. Několik pozoruhodných barokních zahrad bylo zachováno a rekonstruováno do původní podoby. V 18. století bylo výrazně pozměněno pražské okolí. Stovky zahrad a parků mu dávají ráz jedné velké zahrady. Tento charakter si Praha a okolí zachovávají až do přelomu 18. a 19.

století. Navzdory předchozím zmíněným faktům znamená konec tohoto období začátek ubývání zeleně v Praze i v okolí (Kupka, 2006).

3.1.9 Klasicismus a romantismus

Barokní principy poté vrcholí v klasicismu, zejména v tom francouzském, vzniká francouzský formální sloh. Tento styl zahradní tvorby se šíří po celé Evropě a nemíjí ani Anglii. Zde vznikají rovněž typy pravidelných francouzských zahrad a parků, které jsou následně přebudovávány na rozvolněný tvar - vzniká tak anglický krajinářský styl (Otruba, 2002).

Klasicismus v zahradní tvorbě dělíme do tří etap, podle architekta André Le Nôtra, výše zmíněného tvůrce zahradního celku Versailles. Jsou to tyto fáze klasicismu: rané období (před tvorbou Le Nôtra), vrcholné období (tvorba Le Nôtra) a pozdní, polenotrovské období (Doubravová, 2013).

Zahrad a parků se v této době dotkl také romantismus. Projevil se především různými drobnými i většími stavbičkami romantického rázu, jako jsou poustevny, umělé zříceniny, náhrobky, ale i egyptské pyramidy, jeskyně a podobně. Tyto stavby byly umístovány především v romantických koutech zahrad (Mareček, 1992).

3.1.10 Krajinářský park a 19. století

Anglická krajinářská zahrada budovaná v přírodním stylu vznikala nejinak než v Anglii. Inspirací pro její vznik bylo vícero zdrojů. Jedním z nich je samotný charakter anglické pastevecké krajiny, pro který byl především od 16. století typický chov ovcí. Jednoznačným vlivem bylo i romantické krajinářské malířství 17. století. Dalším důvodem pro vznik přírodního krajinného parku bylo rozvolnění francouzské postlenôtreovské zahrady (Doubravová, 2013). Krajinářský park reagoval právě na formálnost barokní zahrady a začínal se uplatňovat v momentu, kdy se projevila nevole proti francouzské barokní zahradě, jež začala být považována za nepřirozenou (Pacáková - Hošťálková, 1999).

Podnětné pro vznik krajinného parku bylo také poznání čínských a japonských zahrad, které kladou důraz na krásu a čistotu přírody. V těchto zahradách je často modelován terén, velká pozornost je věnována neživým materiálům a také nesmí chybět voda v podobě jezírek či říček a potůčků (Hurych, 1984).

Základními znaky přírodně-krajinářského anglického parku jsou přirozená tvarování terénu a rozvolněné skupiny stromů i keřů, park je komponován pouze z nepravidelných tvarů. Voda je používána v podobě přirozených jezer, potoků a říček. Krajinářský park využívá perspektivy, světla a stínu a důraz je kladen na krásu jednotlivých rostlin (Mareček, 1992).

Vznik anglického krajinářského parku s sebou však nese i určitá negativa. Protože postupně zasahuje celou Evropu, dochází mnohdy ke znehodnocování některých stávajících starších renesančních a barokních zahrad vysoké architektonické a estetické hodnoty (Doubravová, 2013).

Přírodně krajinářské parky a zahrady vznikaly i na našem území a to koncem 18. a počátkem 19. století (Mareček, 1992). V 19. století nevznikala u nás jen zeleň veřejná, ale i zahrady soukromé. Na soukromých šlechtických pozemcích byly budovány krajinářské parky. Vrcholnými díly tzv. šlechtického parku jsou krajinné úpravy u Lednice, Ratibořic nebo Hluboké nad Vltavou (Kupka, 2006).

Přírodní park je u nás však spjat nejen s parkem šlechtickým, ale rozvíjela se také lázeňská města a veřejné parky. Na našem území je většina dosavadních parků založena v tomto stylu a mezi nejvýznamnější patří park v Průhonicích, lednický park, Stromovka v Praze, Podzámecký park v Kroměříži, park ve Veltrusích, v Konopišti, na Sychrově či v Telči. Mezi nejvýznamnější autory parků tohoto slohu patří Arnošt E. Silva Taroucca nebo Václav Skalník (Hurych, 1984).

Konec 19. století přinesl do Prahy alternativu městského života ve zdravém prostředí – zahradní města. Zakládaly se tedy nové zahradní čtvrti (např. Ořechovka, Spořilov). Koncepce 19. století byla ukončena první světovou válkou a po ní již začalo zcela nové období. Pojetí krajinářského parku však dodnes nezaniká a jeho význam narůstá také s přibýváním civilizačních problémů a vlivem člověka na změny životního prostředí. Tento zahradní styl je neustále aktuální a má co říci i dnes (Doubravová, 2013).

3.1.11 Secesní zahrada

V architektuře nastal zlom v polovině 90. let 19. století, který umožnil zejména nástup železných a betonových konstrukcí. Ty se sice v architektuře již dříve objevovaly, ale jejich možnosti nebyly dosud plně využity. V Evropě i zámoří došlo k uvědomění, že nové materiály nemusí mít těžkopádné proporce a tvary. Tato myšlenka zároveň s obnoveným

zájmem o orientální ornamentiku, rostlinné motivy, asymetrii a výraznou barevnost přispěla k nástupu secese (Doubravová, 2013).

Secese byla posledním univerzálním stylem a zasáhla na konci 19. a počátkem 20. století většinu evropských zemí. Pokoušela se o spojení výtvarného umění, literatury i hudby a vytvořila základní znaky, jako je ornamentálnost, lineárnost, plošnost, stylizace, asymetrie, barevnost a estetické využívání různých materiálů a předmětů. Pro secesi byla typická plynulá, ale často složitá křivka, která svým zvlněním vytvářela na ploše pohyb. Z barev se uplatňovaly především odstíny lomené bílé barvy (Mareček, 1992).

Pro secesi byly charakteristické formální zahrady se stylizací přírody a geometrizovanými tvary. Lineárnost byla uplatňována především vedením cest a tvarováním záhonů a trávníků. Plošnost byla dosažena velkými trávnickovými plochami, nízkými, kobercovými květinovými záhony, klidnými vodními hladinami a potlačením vertikálních prvků. Typické bylo v secesi využití lehkého bílého nábytku a pergol. Asymetrie bylo dosaženo rozmístěním prvků v zahradním prostoru, jako jsou stavby, stromy, barvy apod. (Doubravová, 2013).

Pro secesi je typické také pěstování převisle rostoucích dřevin, především smutečních vrb a bříz, či popínavých rostlin využívaných zejména jako doplňků staveb a popnutí treláží. Časté bylo použití malo-stromových forem, které byly nezřídka tvarovány do geometrických tvarů. Používaly se také cizí druhy rostlin s exotickými tvary a barvami květů i listů (Mareček, 1992).

Podle Wagnera (1989) byla secese úpadkem zahradního umění, i když někteří autoři a historici tuto dobu nazývají „zlatým věkem zahradnickým“.

3.2 OCHRANA A OBNOVA ZAHRAD

3.2.1 Slovník základních pojmů

Adaptace - citlivé přizpůsobení památky novému využití.

Konsolidace – upevnění stavu památky alespoň provizorním zajištěním jejích ohrožených míst.

Asanace – činnost směřující k odstranění zdravotních závad památky. V širším slova smyslu je asanací míněno odstranění nevhodných či nepohodlných doplňků památky, i když k tomu nevedou výslovně jen zdravotní, ale např. i estetické důvody (asanace náletových porostů).

Konzervace – technické zajištění památky bez dotčení její originality a původního vzhledu.

Náznaková rekonstrukce – doplňuje chybějící závažnou část památky při nedochovaném původním prvku náznakem, volnou analogií.

Reanimace – opatření a postup, jímž se památce dostává nové funkce, s níž vstupuje do života (Jízdárna zámku Hluboká nad Vltavou upravená pro Jihočeskou galerii, oranžerie zámecké zahrady v Boskovicích adaptovaná pro výstavní účely).

Regenerace – dlouhodobý proces stálého udržování památky v souvislosti s technickými podmínkami a se změněnými potřebami hospodářského i společenského života. Plánovitá regenerace má vyřešit v nejširší míře další zachování památek.

Rehabilitace – představuje všestranně zhodnocující úpravu památky.

Renovace – uvádí památku do nového stavu, který má odpovídat originálu před opravou.

Restaurování – odborné ošetření narušené, případně poškozené památky, které jde nad pouhou konzervaci a vrací památku do původního stavu opravou poškozených míst nebo částí.

Restituce – (nesouvisí nutně s majetkoprávními vztahy) vrací památku do původní podoby odstraněním všech pozdějších zásahů.

Resuscitace – proces dovádějící památku k původní funkci po nevhodném stadiu zachování.

Revitalizace – opatření a postup, jímž se zanedbaná a zapomenutá památka vrací s původní funkcí do života.

Stabilizace – opatření (někdy jen dočasné) proti dalšímu zhoršování stavu památky.

Substituace – náhrada poškozených nebo zničených částí z celku památky kopiemi (kuželka v balustrádě) nebo novými články (strom ve stromořadí) (Petrů, 2003).

Obnova památek – renovace, souhrn různých činností památkové péče, pro něž je metodicky společné, že se neomezují pouze na konzervaci, nýbrž usilují o obnovení památky v jejím celkovém účinu a vztazích, proto počítají s technickými i výtvarnými zásahy, s doplňky i s náhradou zničených částí. Podle míry a povahy těchto obnovných zásahů se hovoří o restituci, restauraci, rekonstrukci a substituci, u stavebních památek též o adaptaci, asanaci a regeneraci. V praxi se zpravidla nevyskytují tyto způsoby odděleně, ale jako součásti obnovné akce (Blažiček, 1962).

- Dle Vintera (1984) je to souhrnný pojem pro různé způsoby odborného ošetření narušených či poškozených kulturních památek, při kterém se na rozdíl od konzervace mění i její dochovaný vzhled.

- Reš (2009) uvádí, že pod pojmem „obnova“ se skrývá více významů. Nejen uvedení zahrady do původního stavu (rekonstrukce), ale i celkové zhodnocení (rehabilitace) či návrat zanedbané zahrady zpět do života (revitalizace).

Historická zahrada (dle flor. Charty) – architektonická kompozice, jejíž materiál je především rostlinný, tudíž živý a jako takový pomíjející a obnovitelný (Poláková, 2007).

Sala terrena - přízemní sál otevřený do zahrady, paláce či zámku (Staňková a kol., 2005).

ICOMOS – oficiální zkratka označující Mezinárodní radu pro památky a sídla (Vinter, 1983).

3.2.2. Ochrana památek zahradního umění

Jak již lze odvodit z první části literární rešerše, zahrady a parky jsou nejčastěji součástí areálů zámků či klášterů a řada zahrad nemalého významu vznikla také u šlechtických paláců. Do stejné skupiny památek zahradního umění však patří i soukromé zahrady vil, jež byly leckdy založeny významnými zahradníky a nelze opomenout zařadit sem i historické městské a lázeňské parky. Součástí zahradních děl jsou i drobná architektonická díla jako altány, letohrádky či kašny a jiná vodní díla, zídky či schodiště. Významné je druhové složení zeleně. Památky zahradního umění tak zasluhují stejnou pozornost a dokumentaci jako jiné umělecké či stavební památky (Staňková a kol., 2005).

3.2.2.1 Mezinárodní památková péče

Podle Vintera (1984) je mezinárodní památková péče souhrn činností a opatření vedoucích k památkové péči na mezinárodní platformě. Mezinárodní památková péče je na programu činnosti UNESCO (Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu) a to především v jejím rámci v roce 1965 založené rady ICOMOS (Mezinárodní rada pro památky a sídla).

Památkově chráněné nebo historické zahrady, neboli architektonické a vegetační kompozice, které jsou z hlediska umění či historického vývoje významné, v odborné terminologii označujeme jako památky zahradního umění. Jedná se o kompozice živých i neživých složek, čímž jsou právě historické zahrady specifické a svým způsobem delikátní (Pacáková-Hošťálková, 2003).

UNESCO

V roce 1972 podepsalo několik států Úmluvu o světovém kulturním a přírodním dědictví, na jejímž základě je od roku 1975 sestavován Seznam světového dědictví (World Heritage List). Česká republika k této úmluvě přistoupila v roce 1991 a má tak také právo předkládat své nominace do výše zmíněného seznamu. Přestože se Česká republika připojila později, byla naše památková péče úspěšná a zatím na Seznam světového dědictví přibylo 12 našich lokalit (Staňková a kol., 2005).

Nejvýznamnější mezinárodní dokumenty

Při jakékoliv péči o památkově významný objekt je třeba se řídit mezinárodními dokumenty, které svým podpisem stvrdila také Česká republika. Jsou to především Mezinárodní charta o restaurování památek a sídel neboli Benátská charta z roku 1954 a Mezinárodní charta o historických zahradách – Florentská charta z roku 1981 (Mladá, 2011).

Benátská charta

Benátská charta z roku 1964 se týká zachování a restaurování památek a sídel. Zároveň také stanovuje zvláštní pravidla pro památky zahradního umění, která se týkají jejich údržby, konzervace, restaurování a restituce (Pacáková-Hošťálková, 2003).

Florentská charta

Mezinárodní charta o historických zahradách, nazvaná podle svého místa vzniku – Florentská charta byla vypracována mezinárodním výborem pro historické zahrady ICOMOS-IFLA v roce 1981 jako doplnění Benátské charty. Historická zahrada musí být jako památka chráněna právě podle Benátské charty, ale zároveň jako živá památka také podle specifických pravidel, kterými se zabývá Florentská charta.

Charta definuje historickou zahradu ve svém úvodu jako „architektonickou a vegetační kompozici, jež je z hlediska dějin nebo umění celospolečensky významná“ a zároveň též jako „architektonickou kompozici, jejíž materiál je především rostlinný, tudíž živý a jako takový pomíjející a obnovitelný.“

Dále definuje, co vlastně patří do architektonické kompozice historické zahrady. Zmiňuje zde plán zahrady včetně vegetační složky a reliéfu, její rostlinnou hmotu (dřeviny, jejich objem, barevnost, rozmístění a vzájemné poměry), také stavební či dekorativní prvky a tekoucí i stojaté vody s příslušným zrcadlením.

V článku 5 charty je pak popisován význam zahrady a ta je přirovnávána k „ráji“, je popisována jako místo blaha vhodné k meditaci či odpočinku a dle charty nabývá „kosmického smyslu idealizovaného obrazu světa“. Zároveň zahrada také svědčí o kultuře, stylu a příslušné epoše, případně o originalitě tvůrce.

Označení „historická zahrada“ se netýká jen rozsáhlých parků, ale i drobných zahrad. Ať už je tato zahrada bezprostředně připojena k budově či ne, je budova neoddělitelným doplňkem zahrady. Historická lokalita je část krajiny připomínající určitou pamětihodnou skutečnost (jde o místo historické události či vzniku pověsti, obrazu či slavného boje apod.)

„Ochrana historických zahrad vyžaduje, aby zahrady byly identifikovány a inventarizovány. Vyžaduje diferenciované postupy, zejména údržbu, konzervaci a restaurování. Autenticita historické zahrady záleží na její koncepci i objemu jejich částí, jako je výzdoba, výběr vegetace či anorganických materiálů, které ji vytvářejí.“ (Poláková, 2007)

3.2.2.2 Památková péče v ČR

Zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči

Hodnotné objekty zahradního umění jsou zahrnuty v památkovém fondu a nejčastěji jako součást památkového objektu také zapsány do Ústředního seznamu památek ČR. Památky zahradního umění, většinou společně se stavebními objekty, jsou dle zákona č.

20/1987 Sb. o státní památkové péči prohlašovány za kulturní památky. Nejvýznamnější z nich byly s důrazem na ochranu a péči o ně prohlášeny za národní kulturní památky (Hušek, 2003).

Zákon o státní památkové péči je základním právním předpisem výkonu státní správy v oblasti památkové péče. Státní památková péče zahrnuje opatření, kterými orgány a odborná organizace státní památkové péče zabezpečují zachování, ochranu a vhodné společenské uplatnění kulturních památek v souladu se společenskými potřebami (Síbrtová, 2011).

Péči o kulturní památky se zabývá paragraf 9 až 20, přímo obnovou památek paragraf 14. Zde je zakotven právní režim pro obnovu kulturních památek a národních kulturních památek, či některých nemovitostí nacházejících se v památkově chráněných územích (zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči).

Orgány a organizace státní památkové péče

Státní památkovou péči vykonávají orgány státní památkové péče. Těmi jsou Ministerstvo kultury, krajské úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností. Dále máme na úseku státní památkové péče ústřední orgán státní památkové péče, jímž je Ministerstvo kultury. Ministerstvo kultury zřizuje také Památkovou inspekci, která je kontrolním orgánem státní památkové péče a je to organizace pro výkon a koordinaci veškeré odborné činnosti tohoto oboru (Síbrtová, 2011).

Dále je výše zmíněné Ministerstvo kultury zřizovatelem Národního památkového ústavu, který plní úkoly odborné organizace státní památkové péče. Není mu svěřován žádný právní předpis ani rozhodovací pravomoc, ale je mu svěřeno vedení Ústředního seznamu kulturních památek České republiky (Síbrtová, 2011).

Krajskému úřadu je svěřen výkon státní památkové péče v rámci kraje a rozhoduje o odvolání proti rozhodnutí obecních úřadů s rozšířenou působností. Obecní úřady s rozšířenou působností mají ve správě organizaci státní památkové péče v daném správním obvodu a je jim svěřena nejvyšší rozhodovací pravomoc (Síbrtová, 2011).

Struktura a rozdělení památkového fondu

Kulturní památky jsou nemovité a movité věci, popřípadě jejich soubory a prohlašuje je Ministerstvo kultury České republiky. Zákon o státní památkové péči rozlišuje následující:

Národní kulturní památky (NKP) tvoří nejdůležitější součást kulturního dědictví národa, vyhlašuje je vláda České republiky. Památková rezervace (PR) je území, jehož charakter a prostředí určuje soubor nemovitých kulturních památek, popřípadě

archeologických nálezů. Dle typu sídla rozlišujeme městské památkové rezervace (MPR) a vesnické památkové rezervace (VMR). Dále ještě rozlišujeme technické památkové rezervace (TPR), archeologické památkové rezervace (APR) a krajinné památkové rezervace (KPR) (Vojtová, 2006).

Památková zóna (PZ) je území sídelního útvaru nebo jeho části s menším podílem kulturních památek, historické prostředí nebo část krajinného celku, které prokazují významné kulturní hodnoty. Kromě městských (MPZ) a vesnických památkových zón (VPZ) se vyhlášují i krajinné památkové zóny (KPZ), chránící větší části kulturní krajiny (Vojtová, 2006).

Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny

Účelem zákona je přispět k udržení a obnově přírodní rovnováhy v krajině, k ochraně rozmanitostí forem života, přírodních hodnot a krás, k šetrnému hospodaření s přírodními zdroji a vytvořit v souladu s právem Evropských společenství v České republice soustavu Natura 2000. Přitom je nutno zohlednit hospodářské, sociální a kulturní potřeby obyvatel a regionální a místní poměry (Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny).

Ochrana přírody a krajiny se podle tohoto zákona zajišťuje následujícími způsoby: vytvářením ÚSES (Územního systému ekologické stability), ochranou druhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů a zvláštní ochranou těch druhů, které jsou vzácné či ohrožené, pozitivním ovlivňováním jejich vývoje v přírodě a zabezpečováním předpokladů pro jejich zachování. Dále je zajišťován i ochranou vybraných nalezišť nerostů, paleontologických nálezů a geomorfologických a geologických jevů i zvláštní ochranou vybraných nerostů, ochranou dřevin rostoucích mimo les, vytvářením sítě zvláště chráněných území a péčí o ně apod. (Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny).

3.2.3 Obnova památek zahradního umění

3.2.3.1 Význam obnovy

Přestože je na našem území spousta krásných historických zahrad a parků, nacházejí se především, vzhledem k vývoji událostí naší země v posledních desetiletích, v tragickém stavu. Až na několik rekonstrukcí a obnov u nás nedochází ke kvalitním obnovám zahradních památek. Památky zahradního umění mají určitá specifika a tak k nim také musí být přístupováno, je nutné kvalitní a odborné zpracování projektové dokumentace a také znalost obnovy vegetačních prvků (Marešová a Hájek, 2007).

Je nezpochybnitelné, že historické zahrady a parky svou přítomností zatraktivňují danou lokalitu, ale zároveň také zlepšují životní prostředí. Svou biodiverzitou a ekologickou stabilitou zvyšují biologickou hodnotu prostředí a mohou umožňovat migraci živočichů. Zajišťují přírodní stanoviště pro leckdy i chráněné organismy a mohou tvořit část územního systému ekologické stability. V případě devastace či zániku takového parku tak může dojít k zániku biodiverzity dané lokality (Reš, 2009).

Riedl (2008) uvádí, že jsou dnes hodnoty zahrady ceněny ve dvou směrech. Jedním z nich je to zahrada jako cenný prvek životního prostředí a na druhou stranu jako významná připomínka naší historie. Tato východiska vedla k zachování zdravotních, biologických, uměleckých i kulturněhistorických funkcí zahrad a parků a stala se tak i impulsem pro začátek jejich obnov.

3.2.3.2 Metody péče o zachování památek

Na rozdíl od památek stavebních, památky zahradního umění podléhají významným změnám a tak vyžadují neustálou péči. Po určité době potřebují i dobře ošetřované objekty razantnější zásah, aby došlo k jejich zachování (Hurych, 1984).

K ochraně, konzervaci a obnově památek máme dle Vintera (1983) různé přístupy. Jejich postup vycházel z všemožných východisek a od 19. století se postupně uplatňoval takto:

Puristická metoda – vycházela z romanticko-historického chápání hodnot památek. Snažila se oprostit vzhled středověkých objektů od všech pozdějších změn i doplňků a uvést do „původního“ vzhledu, který by byl slohově čistý. Často však s obnovou byly způsobeny škody na její autenticitě a historické i umělecké hodnotě.

Restaurační metoda – respektovala jednotlivou uměleckou hodnotu památky a prováděla obnovu tak, aby nebyl narušen její vzhled, např. v podobě výměny zchátralých částí za nové, ale stejné formy a materiálu. Uplatňována byla od 2. poloviny 19. století a dodnes se při odborných zásazích užívá.

Konzervační metoda – vznikla v reakci na předchozí jmenované metody po roce 1900 z nového pojetí památkové péče. Zasloužil se o ni rakouský historik umění Alois Riegl, který v podstatě připouští pouze konzervaci památek, která respektuje dochovaný stav památky i s její „patinou“.

Analytická metoda – uplatňuje až extrémně konzervační zásady a zachovává detaily z různých etap památkového objektu, jež byly nalezeny při předchozích průzkumech. Toto nadsazené pojetí však ve výsledku často způsobilo narušení uměleckého dojmu díla.

Syntetická metoda – šíří se od konce 30. let a v kontrastu s metodou analytickou naopak usiluje o co nejvíce ucelený umělecký výraz architektonického díla.

Rekonstrukční metoda – vzniká po roce 1945 jako reakce na poválečnou situaci – došlo ke zničení památkových objektů, které je potřeba zcela znovu vystavět. Uplatňuje se tedy hlavně rekonstrukce – dostavba (nebo jiné doplnění) do původního stavu.

Regenerační metoda – usiluje o pojetí nejen odborné, ale i technické a výtvarné a především řeší i funkční uplatnění a souvislosti navazující na současný společenský život. Uplatňuje se především při péči o urbanistickou obnovu celých historických celků.

Metoda preventivní ochrany – upřednostňuje předcházení škod ochranou a průběžnou péčí o památku, podle zásad památkové péče. Vyžaduje tak nejméně nákladů a především zachovává památky v co nejvíce autentickém stavu. Proto by měla být hlavní metodou péče o kulturní památky (Vinter, 1983)

Tyto metody však třeba brát v oboru zahradního umění s rezervou, jelikož jsou míněny především pro obor stavební.

3.2.3.3 Postup obnovy památek

Historická zahrada musí zůstat historickou – prostorové řešení obnovy musí respektovat alespoň částečně dochované články historického stavu. Ne vše je však vždy zachováno či známo, proto je třeba dotvářet slohovou ideu prostředky novými, přičemž musí být respektován jak hmotový výraz výsadeb (jejich výšky, linie, objemy či barvy), tak osová soustava prvků (průhledy, dominanty, vodní prvky apod.). Architekt tak narušené prostorové osy přetváří hlavně clonami ze zelených hmot a často nově pojednává plochy zničené nálety dřevin. Také navrhuje nové dominanty či se musí vypořádat s novými provozními podmínkami, které souvisí se změnou funkce objektu (Riedl, 2008).

Pro obnovu historických parků a zahrad je nutným předpokladem plánování a památkový záměr. Ten je výchozím podkladem památkové péče, který určuje charakter obnovy. Důraz při přípravě je kladen především na shromáždění a rozbor historických podkladů a také kompoziční analýzu, z nich dále vyplývá následný způsob obnovy (Reš2009).

Podle Hurycha (1984) je rekonstrukce historické zahrady náročná činnost, která vyžaduje odborné znalosti a zkušenosti. Probíhá v následujících fázích:

Studium historických pramenů

Kvalitní projekt by měl obsahovat co nejvíce doložených údajů o historii daného území. Pokud historické podklady zcela chybí, při obnově se bude čerpat z tradičních forem, ale v tomto případě musí být obnova patřičně odůvodněna (Reš, 2009).

Stavebně-historický průzkum

Stavebně historický průzkum je specializované odborné odvětví, které se zabývá celkovým poznáním a dokumentací vývoje dané památky. Je důležitým podkladem pro budoucí obnovu (Mladá, 2011).

Průzkumy památek se zpracovávají na různé úrovni – od průzkumu celé oblasti, přes průzkum historický sídel jako celků až po průzkum jednotlivých památek. Informace jsou získávány průzkumem památky a jsou přitom využívány znalosti především z oboru dějin umění, znalosti historických konstrukcí, typologií a technologií a v neposlední řadě je součástí studium písemných pramenů. Tyto činnosti s jasně formulovanou náplní jsou vysoce specializované a vyžadují odbornou a také dlouhodobou přípravu. Průzkum také obsahuje názory příslušného odborníka, zpracovávajícího tuto dokumentaci, na přístup k památce v průběhu budoucích oprav (Macek a Krejčířík, 2003).

Historické podklady

Shromáždit historické podklady není jednoduché a problém nastává především u těch zahradních památek, které ještě nejsou dostatečně historicky zmapovány. Důležité je prostudovat dostupné mapové podklady, obrazy, veduty, prospekty, rytiny a historické fotografie. V archivech lze prostudovat sbírky map, plánů, fondy šlechtických rodů, fondy osobní, ale i církevní, či sbírky historických fotografií. Nezanedbatelným zdrojem jsou také kroniky nebo dobová korespondence (Mladá, 2011).

Shromažďování informací k obnově vyžaduje odborné znalosti a zkušenosti. Připravené průzkumy poskytují cenné základní informace pro budoucí změny, ale každá lokalita je jiná, a tak vyžaduje různé informace a jinou úroveň či rozsah průzkumu a zároveň také ne všechny objekty vyžadují prostudování všech dokumentů (Watkins a Wright, 2005).

Zhodnocení současného stavu

Zákres stávající situace a dendrologický průzkum jsou důležité, především kvůli zjištění a budoucímu zachování cenných partií či hodnotných dřevin. Pro přehled mezi stávajícím stavem a navrhovaným řešením je tento podklad nezbytný (Reš, 2009).

Kromě zhodnocení současného stavu a biologického rozboru stavu porostu jsou důležité ještě rozbor kompoziční a funkční. Zatímco kompoziční rozbor hodnotí členění zahrady, prostorové uspořádání zeleně a jiných prvků zahrady, barevnost či psychologický účinek apod., funkční rozbor se zabývá jak současným, tak předpokládaným využitím zahrady. Je nutné, aby historické zahrady sloužily současným potřebám společnosti. Součástí rozboru je i rozbor provozních podmínek, který hodnotí směr pohybů a frekvenci, šířku, účelovost a stav cest apod. (Hurych, 1984).

Teprve po zhotovení analýz, dokončení všech hodnocení a vymezení základních otázek a omezení, může být připravena základní vize obnovy. Teprve po zjištění všech podmínek nastává chvíle pro rozhodování, co je pro danou lokalitu nejvhodnější (Watkins a Wright, 2005).

Stanovení cíle rekonstrukce

Cíle rekonstrukce vyplývají z předchozích průzkumů. U méně významných objektů není nutné provádět rekonstrukci v plném rozsahu za každou cenu, navíc přírodní uspořádání neruší z estetického hlediska jakékoliv stavební slohy architektury. Každé dílo zahradního umění by mělo mít zachovánu svou originalitu. Co bývá těžké, je začlenění společenských zařízení, jako jsou například dětská hřiště a je důležité k tomuto úkolu přistupovat obezřetně (Hurych, 1984).

Navrhované řešení musí být co nejvíce přehledné a podrobné. Je nutné popsat komplexně celé řešení – koncepční záměr, popis cílového stavu i podrobnější dokumentace daných částí parku (volné plochy, trávníky, návaznost na architekturu, cestní síť apod.). Nesmí chybět ani detailní výčet dřevin navržených pro výsadbu a v případě chráněných druhů živočichů řešit případné ponechání dřevin. Zároveň je třeba u takových stromů zvážit provozní bezpečnost, pokud se nachází při frekventovaných cestách (Reš, 2009).

Na rozdíl od architektury či urbanismu, zahradní tvorba neobsahuje jen návrh výstavby a uspořádání objektů, ale kromě neživých struktur se skládá především z žádoucího ekosystému – komplexní sítě systémů a procesů, které vznikají dlouhou dobu a jsou zachovávány jen důkladnou a citlivou péčí (Sales, 2007).

Realizovaná obnova historického parku či zahrady tak následně vyžaduje soustavnou péči. Významným předpokladem následné péče je však všeobecné povědomí, že takováto zahrada je kulturní a často i přírodní památkou a dokladem vývoje zahradního umění a především, že její prioritní funkcí je poskytovat návštěvníkům krásné, zdravé a podněcující kulturní životní prostředí (Riedl, 2008).

3.3 UKÁZKY REALIZOVANÝCH OBNOV V ČR

K uvědomění si problematiky obnov zahrad jsou uvedeny tři příklady realizovaných obnov na našem území. Tyto zahrady se liší různým přístupem autorů k obnově a mohou být tak inspirací pro budoucí řešení zadaného území.

3.3.1 Klášterní zahrady v Litomyšli

Klášterní zahrady se nachází mezi dvěma chrámy u bývalého piaristického kláštera, na vyvýšeném místě nedaleko zámku. Historicky patřily zahrady k chrámu Povýšení sv. Kříže, piaristickému klášteru s kostelem Nalezení sv. Kříže a k Augustinově tiskárně a plnily vždy funkci užitkovou a okrasnou. Před výstavbou barokního piaristického chrámu se zde nacházela renesanční úprava, poté barokní s ovocnou a zelinářskou zahradou a štěpníci. U proboštského kostela se v části zahrad nalézal katolický i protestantský hřbitov. Ve 30. letech 20. století byly zahrady ještě udržovány, avšak v roce 1948 po odchodu piaristů z Litomyšle nebyly zahrady využívány ani přístupny a došlo k jejich zpusnutí (Sendler, 2012).

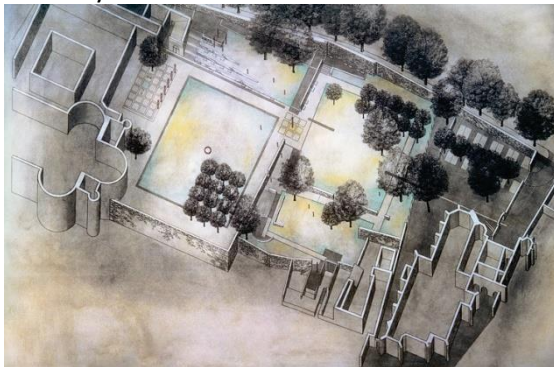
Poznatky o podobě někdejších zahrad jsou pouze útržkovité, proto bylo opuštěno od prvotní myšlenky obnovit tehdejší klášterní zahradu. Bylo tak vytvořeno dílo, které není pouze výsledkem památkové obnovy, ale dílo nové, vsazené do historického prostředí. Autoři se snažili evokovat historické prvky v nových souvislostech a na rozdíl od původně uzavřených zahrad vznikla zahrada sepjatá s vnějším světem (Hrachovina, 2015).

Návrh obnovy, jehož autory je Radko Květ, Václav Babka a Zdeněk Sendler, zachovává měřítko místa, využívá výraznou geometrii a dává soudobý výraz rekonstrukce do souvislosti s prvky historickými. Výsledkem práce autorů je vzdušný, přehledný, víceúrovňový prostor tvořený travnatými partery, mlatovými pěšinami a kamennými zídkami, které zpřístupňují mírně svažité terén. V centru je umístěn vodní prvek se sochami Olbrama Zoubka. Zahradám vévodí vyhlídkový altán s litinovou mapou města. Volné travnaté plochy jsou doplněny výsadbou stromů a záhony trvalek. Použití keřů zde bylo omezeno, aby byla zachována horizontální provázanost jednotlivých částí parku (Pučerová a kol., 2014).

Jeden z autorů návrhu Sendler (2000) uvádí, že z hlediska širších vztahů považovali s autory za nejdůležitější logickou vazbu komunikací a vstupů do parku na městský komunikační systém, průhledy v zahradě a pohledy ze zahrady na městský horizont, radniční věž a věž špitálního kostela.

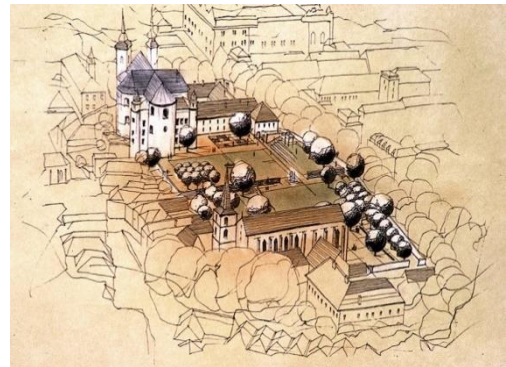
Přestože autoři přistupovali k zahradě jako k prostoru s novou funkcí, zároveň se snažili o práci se stávajícími historickými fragmenty, avšak v nových souvislostech. Aktivity v parku byly situovány tak, aby byl prostor živý a návštěvník se k nim dostával v určitých časových intervalech. Hlavní brána je navržena v hlavní kompoziční ose a parkoviště je částečně odcloněno zdí a stříhaným živým plotem. Plochy historických i nově navrhovaných zdí jsou osázeny popínavými dřevinami a veškeré prvky zeleně jsou navrhovány s ohledem na jejich bezproblémovou údržbu. Stávající stromy a jiné dřeviny (nekvalitní, přestarlé či náletové) nejsou v návrhu využity (Sendler, 2000).

Axonometrie návrhu klášterních zahrad v Litomyšli

Obr. č. 1: Návrh obnovy využívá výraznou geometrii (www.archiweb.cz).

Skica návrhu klášterních zahrad v Litomyšli

Obr. č. 2: Při obnově téměř nebyly využity stávající dřeviny, zeřeň tvoří nové výsadby (www.archiweb.cz).

Současný stav klášterních zahrad v Litomyšli

Obr. č. 3: Prostor zahrad tvoří převážně travnaté plochy s mlatovými cestami a kamennými zídkami (www.archiweb.cz).

Vodní prvek v noci

Obr. č. 4: Centrální vodní prvek je v noci nasvícen a doprovází ho sochy Olbrama Zoubka (www.archiweb.cz).

3.3.2 Parková úprava u chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře

Chrám sv. Barbory s parkem je umístěn jižně od centra města. Park je společně s chrámem národní kulturní památkou. Spolu s celým městem Kutná Hora je tato národní kulturní památka zapsána na světovém seznamu památek UNESCO. Chrám začal být stavěn v roce 1388, ve středověku se v místě parkových úprav nacházel hřbitov, který sahal až k dnešní Galerii Středočeského kraje. Hřbitov byl kompletně zrušen koncem 18. století, kdy zde byl údajně založen třešňový sad. Založení parku je zmiňováno v roce 1869, z historických pramenů však nelze vyčíst jeho podoba ani rozsah. Park v dochovaném rozsahu a pojetí byl založen kolem roku 1905 a je i zachycen na fotografiích, z kterých je patrna přítomnost květnice, na jejímž dně jsou centrální kruhový a postranní záhon tvořící tzv. mašli. Tento poznatek byl základním bodem památkové obnovy. Kolem roku 1907 je park zmiňován jako „Krasosad“ (Pacáková-Hošťálková, 2012).

V roce 1925 vznikl první soupis dřevin, z nějž plyne nejčastější zastoupení kulovitého javoru (92 – 94 kusů.) Dalšími významnými dřevinami jsou dub pyramidální, okrasné jabloně, líska turecká, javor pestrolistý, lípy, dub pestrolistý, jertlín či liliovník tulipánokvětý a pyramidální topoly. Částečně se vyskytovaly i keře – okrasné růže, šerfíky či pivoňky. Zásadním milníkem pak byla v roce 1937 návštěva Kutné Hory okrašlovacím spolkem se zahradním architektem Josefem Kumpánem, jež navrhl řadu kompozičních řešení a pěstebních opatření (Řeháková, 2012).

Cílem obnovy parku bylo navrácení do podoby při jeho založení na počátku 20. století. Součástí návrhu bylo i vedení a povrch cestních sítí, pohledové otevření vstupního prostoru, obnova stromového patra a květinového záhonu. Cílem bylo navrhnout i vhodný mobiliář a instalovat zavlažovací systém a osvětlení. Koncepce stromového patra vycházela z historických analýz a dendrologického průzkumu, byly ponechány kulovité javory vymezující parter. Stávající keře byly převážně odstraněny a jako dominantní prvek byl navržen prohloubený květinový záhon tak, aby odpovídal historickému období a zároveň technickému řešení a umožňoval pravidelnou údržbu (Řeháková, 2012).

Chrám sv. Barbory s parkem
na počátku 20. století

Obr. č. 5: Cílem obnovy parku bylo navrácení do podoby při jeho založení na počátku 20. století (Řeháková, 2012).

Návrh centrálního záhonu

Obr. č. 6: Součástí návrhu záhonu červené varianty byly letničky *Alternanthera bettzickiana* Red Green Yellow, *Cleome hassleriana* Sparkler Blush a *C. hassleriana* Sparkler Rose (Řeháková, 2012).

Současný stav parku chrámu sv. Barbory
(2014)

Obr. č. 7: Kulovité javory lemuují parter s květinovým záhonem (foto autor).

Detail centrálního záhonu (2014)

Obr. č. 8: V barevnosti záhonu se odráží bílé, žlutě a červeně kvetoucí druhy a zároveň druhy okrasné listem také zbarvené do červena (foto autor).

3.3.3 Květná zahrada v Kroměříži

Květná zahrada v Kroměříži vznikla v letech 1665-1675 západně od centra za městem jako libosad. Na straně k městu k ní přiléhala bažantnice a oranžerie, na severní straně galerie.

Původní plán zahrady vypracoval Filiberto Luchese, ten byl však vzápětí přepracován Giovannim Pietrem Tencallou, jež navrhl v zahradě objekty jako je pavilon s vodotryskem a grottami s fontánami. Zahrada je dokladem italské zahrady a jedná se o nejvýznamnější pozdně renesanční až barokní zahradu v českých zemích. Bylo zde umístěno přes sto plastik Michaela Mandika a dalších neznámých autorů. Dochovala se Mandikova Lví fontána, leží zde také rozárium, bludiště, rybníčky a palmové skleníky. Dále zde jsou dva Jahodové kopce, kde bývaly altány, voliéra, bažantnice, Králičí kopec a Holandská zahrada. Významnou roli zde hrály vodní prvky – Pstruží jezírka s fontánami, kašny, vodotrysky a Labutí jezírko s ostrovem. Zahrada byla narušena roku 1820 kácením špalírové plochy a pokusem o zpřirodnění zahrady ve stylu anglického parku a následovaly i další zásahy (Kuča, 2009).

V roce 1950 se stala zahrada majetkem státu (Křesadlová a Vaněk, 2010). V letech 1952-1954 byl podle návrhu Pavla Janáka ozdoben parter před kolonádou broderiemi. V roce 1959 pak byla doplněna kašna Tritónů dřikem od sochaře Zdeňka Kováře. V roce 1964 byl pověřen architekt Dušan Riedl úkolem vypracovat projekt na památkovou restituci Květné zahrady a tento plán byl postupně realizován (Petrů, 1975).

Zachované rytiny z roku 1691 umožnily v druhé polovině 20. století proměnu části ploch do podoby jejich založení. Na konci roku 1998 byla Květná zahrada i zámek s Podzámeckou zahradou zapsána na Seznam památek světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO (Křesadlová a Vaněk, 2010).

Po zapsání zahrady na seznam UNESCO vznikala v letech 1999-2000 projekt na úpravu zaniklé části – Holandské a Pomerančové zahrady, autorem části projektu byl Doc. Dr. Ing. Arch. Otakar Kuča. V roce 2003 byla zřízena Komise pro přípravu koncepce zahradních děl Květné a Podzámecké zahrady v Kroměříži, kde se sešla řada odborníků, kteří zpracovali základní analytické podklady včetně zadání památkového záměru obnovy Květné zahrady. Dále byl zpracován i návrh památkového záměru obnovy, který zpracovala Ing. Lenka Křesadlová Ph. D. (Křesadlová, 2010).

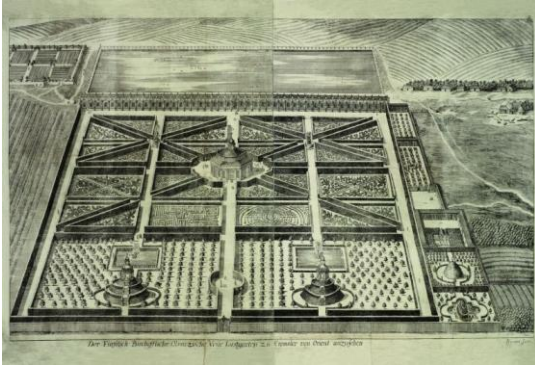
V památkovém návrhu bylo řečeno, že východiskem kompozičního řešení jsou rytiny ze 17. století, s tím že budou respektovány dosavadní hodnotné zásahy (působení architekta Antona Archeho a dílo Pavla Janáka) a především bude přihlédnuto k archeologickým nálezům a archivním průzkumům (Křesadlová, 2010).

V roce 2010 byla zahájena realizační fáze projektu Národního centra zahradní kultury v Kroměříži na obnovu Květné zahrady, který získal dotace z Integrovaného operačního programu. Na počátku září 2014 byly práce dokončeny a návštěvníci zahrady tak mohou

zнову обдивоват обно́венý Králičí kopec, Ptáčnici, Holandskou a Pomerančovou zahradu a opravené Pstruží rybníky i nový pěstební skleník (Konečný, 2014).

Květná zahrada na rytině z roku 1691

Obr. č. 9: Rytiny ze 17. století byly východiskem pro obnovu (online dostupné z: <http://historie.nczk.cz/kvetna-zahrada>).

Letecký snímek zahrady v roce 2011

Obr. č. 10: Dominantním prvkem zahrady je rotunda s kolonádou, dalšími významnými prvky jsou například jahodové kopce, králičí kopec, Pstruží rybníky či Holandská a Pomerančová zahrada (online dostupné z: <http://historie.nczk.cz/kvetna-zahrada>).

Králičí kopec

Obr. č. 11: Králičí kopec je jedním z mnoha prvků, které prošly obnovou v letech 2010-2014 (online dostupné z: <http://www.npu.cz/wiki/obnovy-pamatek/>)

Pohled na broderiové záhony

Obr. č. 12: Broderiové záhony jsou dílem Pavla Janáka (online dostupné z: <http://itras.cz/kvetna-zahrada-kromeriz/galerie/9576/>)

4 ZHODNOCENÍ PODKLADOVÝCH ÚDAJŮ

4.1 ŠIRŠÍ VZTAHY

4.1.1 Lokace a dostupnost

Obec Kosmonosy se nachází ve Středočeském kraji, severovýchodně od okresního města Mladá Boleslav, se kterým těsně sousedí. Sem také obyvatelé dojíždí za zaměstnáním, zdravotnictvím a další občanskou vybaveností, vzdálenost do centra Boleslavi je přibližně 4 km. Obcí prochází rychlostní silnice, která přes Mladou Boleslav vede na hlavní město Praha (cca 50 km), směrem na sever k městu Turnov. Jižní stranou obce prochází silnice 1. třídy, která se dále připojuje na rychlostní silnici. V těsné blízkosti řešeného území vede silnice 2. třídy, která směřuje k městu Mnichovo Hradiště. Město Kosmonosy je tak velmi dobře dostupné větším okolním městům.

4.1.2 Turismus

Podél zámeckého parku prochází modrá turistická trasa od Bakova nad Jizerou přes blízké maloplošné chráněné území - přírodní rezervaci Vrch Baba u Kosmonos, dále Horní Stakory směrem na Mladou Boleslav. Turistický potenciál města Kosmonosy je vysoký, zajímavým turistickým cílem je především Loreta s kostelem sv. Martina. Dle Kuči (1998) byla Loreta vystavěna italským architektem G. I. Alliprandim. Původně středověký kostel zanikl při stavbě Lorety, která byla dokončena v roce 1707. Další zachovalou historickou památkou je piaristický klášter s kostelem Nalezení sv. Kříže, kde je již od roku 1869 umístěna psychiatrická léčebna (Kuča, 1998).

4.2 PŘÍRODNÍ PODMÍNKY A ÚZEMNÍ SYSTÉM EKOLOGICKÉ STABILITY

Podnebí Kosmonos a okolí je velmi příznivé, také díky výslunné poloze se podobá podnebí jižní Moravy. Proto se zde daří mimo jiné například vinné révě, či meruňkám a broskvím (Bartoš Sturc, 2009).

4.2.1 Geologie

Dle geologie spadá Kosmonoský park do soustavy Českého masivu, oblasti křídý, regionu české křídové pánve. Mineralogické složení je zde vápnité, typem horniny je zpevněný sediment. Nacházejí se zde vápnité jílovce, slínovce a prachovce a podřadné vložky jílovitého vápence.

Právě slínovce či vápnité jílovce jsou velmi vazké a nestabilní, tím pádem stavba zámku na takovém podloží trpí. Již v minulosti (60.-80. léta) způsobily tyto podmínky velké pukliny na zámecké budově. Tento havarijní stav byl řešen injektáží (mikropiloty) (Bartoš Sturc, 2009).

4.2.2 Pedologie

Půdním typem celého řešeného území je urbánní antropozem, spadající do skupiny antroposolů. Antropozemě jsou dle taxonomického klasifikačního systému půd ČR definovány jako půdy vytvářené lidskou činností navrstvením substrátu z těžební a stavební činnosti, ty urbické pak právě z činnosti stavební (Němeček, 2001).

4.2.3 Klima

Jedná se o teplou oblast, podoblast T2. Pro teplou klimatickou podoblast T2 je typických 50-60 letních dní v roce, 160-170 dní v roce je s teplotou vyšší než 10° C. Mrazivých dní je v teplých oblastech 100-110, ledových 30-40 v roce. Průměrný počet dní se srážkami 1 mm či více je v klimatické podoblasti T2 90-100. V průběhu roku je zde 40-50 dní se sněhovou pokrývkou, 120-140 dnů zamračených a 40-50 jasných dní (Quitt, 1971).

4.2.4. Hydrologie

Kolem katastrálního území obtéká řeka Jizera, samotným územím však žádný větší tok neteče. Kosmonosy protéká Zalužanská vodoteč, která se vlévá pod obcí do říčky Klenice. Vodní plochy se zde nacházejí pouze drobné, největší je nejspíše nádrž Pod babou.

Díky výše zmíněným vlastnostem podkladu, na kterých je zámek vystavěn, dochází přímo v parku k tzv. vrstevným pramenům. Srážková voda, která naráží na nepropustné slíny,

po nich stéká a ve svahu opět různě vytéká na povrch. Některé tyto prameny v okolí zámku byly v minulosti svedeny do kanalizace (Bartoš Sturc, 2009).

4.2.5 Územní systém ekologické stability a ochrana přírody

Územní systém ekologické stability se v oblasti vyskytuje v podobě nadregionálního biokoridoru a regionálního biocentra. V těsné blízkosti prochází při západní straně parku nadregionální biokoridor. Nejbližším biocentrem u Kosmonos je regionální biocentrum Vrch Baba u Kosmonos. Dle územního plánu je plánované lokální biocentrum v místě bývalé obory severozápadně od řešeného zámeckého parku, uvádí se tak však pouze v textové části a není ještě prostorově vymezeno.

Řešené území se nenachází v žádném zvláště chráněném území, nejbližším takovým územím je přírodní rezervace Vrch Baba u Kosmonos, které je zároveň dle Natury 2000 evropsky významnou lokalitou.

Zámecký park je zaregistrován jako významný krajinný prvek a nachází se zde skupina tří památných stromů – buků (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea').

4.2.6 Biogeografie

Z hlediska biogeografie spadá toto území do regionu mladoboleslavského, biochory 3PI - pahorkatiny na neobazických vulkanitech.

Mladoboleslavský region se vyznačuje dosti pestrou flórou, je zde zastoupena především teplomilná středoevropská květena. Ze submediteránních druhů sem zasahuje dub pýřitý (*Quercus pubescens*), vstavač nachový (*Orchis purpurea*) či kamejnice modronachová (*Aegonychon purpurocaeruleum*). Z pontickopanonských druhů zasahují do tohoto regionu např. ostřice Micheliova (*Carex michelii*), locika drobnolistá (*Lactuca quercina*) a proskurník lékařský (*Althaea officinalis*). Zajímavostí je například výskyt kostivalu českého (*Symphytum bohemicum*), kruštiku drobnolistého (*Epipactus microphylla*) či pryšce huňatého (*Tithymalus villosus*). Výrazným kontinentálním prvkem je hrachor hrachovitý – *Lathyrus pisiformis* (Culek, 1996).

4.2.7 Fytogeografie

Kosmonosy spadají do fytogeografické oblasti Thermophyticum, obvodu České tabule, okrsku Dolního Pojizeří.

4.2.8 Rekonstruovaná přirozená vegetace

Dle rekonstruované přirozené vegetace jsou pro tuto oblast typické dubo-habrové háje. Jedná se listnaté smíšené lesy, převládají zde duby, častěji dub zimní (*Quercus petraea*) a habr (*Carpinus betulus*). Původní druhové složení bylo ovšem mnohem pestřejší. Oblastně se zde vyskytoval buk, lípy (*Tilia platyphyllos* a především *Tilia cordata*), javory (klen, babyka, mléč), jilm horní, jasan, divoká hrušeň, ptácnice a z jehličnanů jedle. Keřové patro se od původního stavu také liší, vyskytoval se zde například zimolez pýřitý, lýkovec jedovatý nebo líska obecná. Dnešní charakter této krajiny určují převážně polní kultury, lesní kultury nebo ovocné sady (Mikyška, 1969).

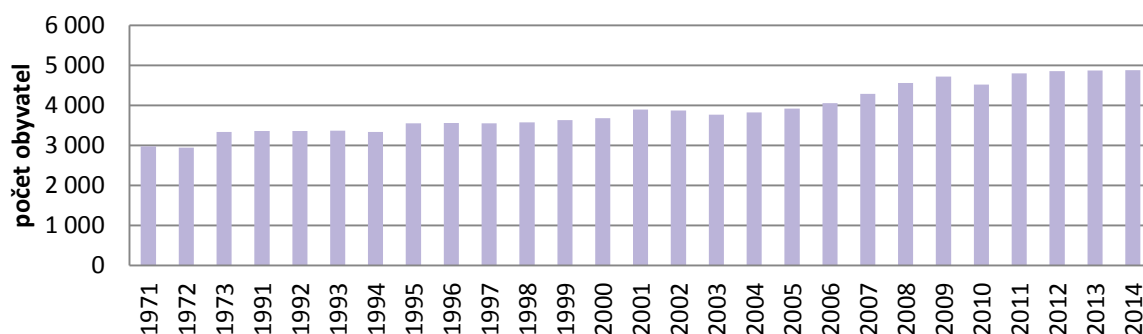
4.2.9 Potenciální přirozená vegetace

Vegetace Kosmonos je dle potenciální přirozené vegetace černýšovou dubohabřinou. V černýšové dubohabřině převládá především dub zimní (*Quercus petraea*) a habr (*Carpinus betulus*). Častá je také lípa (*Tilia cordata*), na vlhčích stanovištích *Tilia platyphyllos*, dub letní (*Quercus robur*) a některé stanovištně náročnější listnáče (jasan – *Fraxinus excelsior*, javor klen a mléč – *Acer pseudoplatanus*, *Acer platanoides* a třešeň – *Cerasus avium*). Dobře vyvinuté keřové patro je pouze v prosvětlených porostech. Charakter bylinného patra určují mezofilní druhy, především byliny, méně často trávy (Neuhäuslová, 1998)

4.3 DEMOGRAFIE

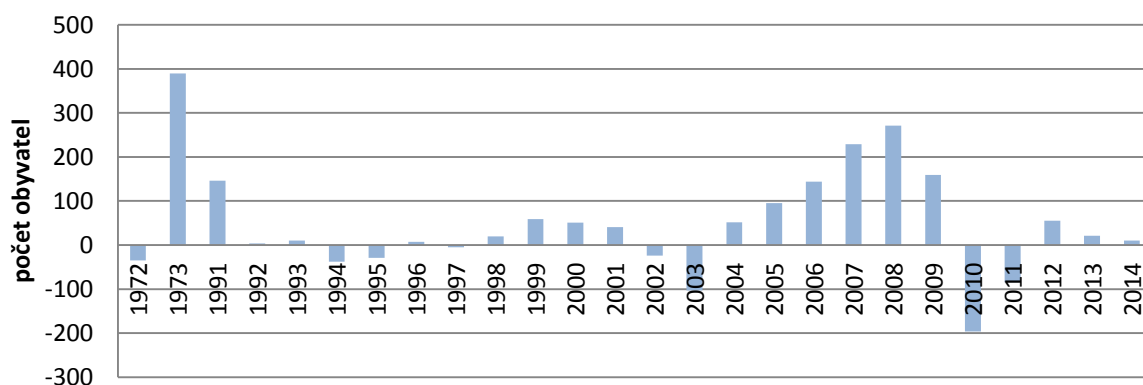
Dle českého statistického úřadu je počet obyvatel Kosmonos v průběhu let poměrně vyrovnaný. Mezi lety 1971-1973 došlo k mírnému poklesu a následně nárůstu obyvatel, z počátečních 2979 na 3334 obyvatel. Z následujících let (1974-1990) neexistují statistiky o počtu obyvatel obce Kosmonosy, jelikož v tomto období spadají pod obec Mladá Boleslav. K 1. lednu 1991 žije v Kosmonosech 3358 obyvatel. V průběhu následujících let je počet obyvatel poměrně vyrovnaný, mírně kolísá a následně roste, především vlivem migrace obyvatelstva. Nárůst obyvatelstva lze zaznamenat od roku 2003, kdy činí počet obyvatel 3770 do roku 2009 – žije zde 4720 obyvatel. Poté dochází v roce 2010 k poklesu a následnému průběžnému růstu, k 1. 1. 2014 žije v Kosmonosech celkem 4886 obyvatel.

Vývoj obyvatelstva 1971-2014

Graf. č. 1: Od počátku vývoje, kdy v Kosmonosech žilo 2979 obyvatel, vzrostl počet obyvatel na 4886.

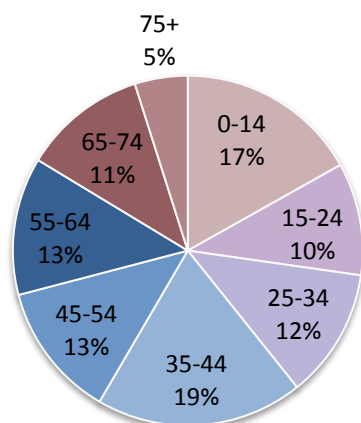
Roční přírůstek/úbytek obyvatel

Graf. č. 2: Přírůstek či úbytek v jednotlivých letech lze podrobněji vidět v druhém grafu – k velkému přírůstku došlo v roce 1973 a postupně počet obyvatel narůstal až na drobné propady v počtu obyvatel v letech 2003 a 2010.

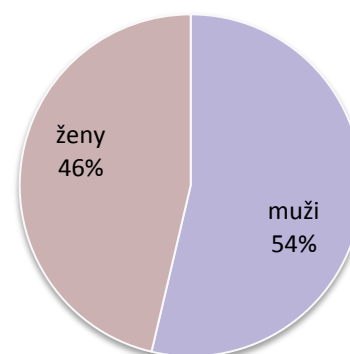
Složení obyvatelstva je věkově celkem různorodé, poměr žen a mužů je poměrně vyrovnaný. Největší skupinu tvoří obyvatelstvo ve věku 35-44 let s 1402 obyvateli (19%). Dále je vysoký i poměr dětí do 14 let se zastoupením 17% (1234 dětí). Obyvatel nad 65 let je dohromady v Kosmonosech 16% (1196 obyvatel). Obyvatel ve věku 15-24 let žije v obci 761, ve věkové kategorii 25-34 let 878 obyvatel. V Kosmonosech žije 915 obyvatel ve věku 45-54 let a 932 obyvatel 55letých až 64letých. V obci žije 2263 žen a mužů je 2623, mužů je tedy o 360 více než žen.

Obyvatelstvo dle věku

Graf. č. 3: Graf znázorňuje procentuální složení obyvatelstva k 1. 1. 2014.

Obyvatelstvo dle pohlaví

Graf .č. 4: Z grafu, který se vztahuje k 1. 1. 2014, lze vidět mírnou převahu mužů v obci.

4.4 HISTORICKÝ VÝVOJ KOSMONOS A ZÁMKU S PARKEM

Jíra (1931) uvádí, že Kosmonosy byly již v předhistorické době obývaným sídlištěm, o čemž svědčí vykopávky pocházející z únětické kultury, které zde byly při hloubení studny nalezeny. Dle Bareše (1905) zde byly objeveny kulturní jámy, bronzové spony či zbytky popelnic.

Ves Kosmonosy je poprvé zmíněna v roce 1186 ve spisu, ve kterém ji vladař Hrdoň daruje johanitům. Od této doby až do 16. století o ní nejsou žádné zmínky, víme jen to, že patřily pánům ze Zvířetic a měly podobu panství s dvorem a poddanými (Jíra, 1931). Bartoš Sturc a kol. (2009) však uvádí jako prvního vladaře knížete Bedřicha. Podle Anděla (1984) drželi pánové ze Zvířetic Kosmonosy až do 70. let 15. století a tehdy Jan z Cimburka a Tovačova připojil Kosmonosy ke svému boleslavskému panství.

Bartoš Sturc (2009) uvádí, že Kosmonosy jsou v roce 1280 državou pánů z Lemberka a potomků Zdislava ze Zvířetic. V této době je již postaven kostel sv. Martina a možná i opevněné sídlo v charakteru tvrze. Za husitských válek bylo však zničeno a rozvoj Kosmonosům umožňuje až období vlády Jiřího z Poděbrad a Jagellonců. První doložená tvrz byla postavena zřejmě rytířem Zachařem ze Stránky, který zde byl usazen po roce 1470. Tehdy náleželo kosmonoské i boleslavské zboží Janu Tovačovskému z Cimburka, který za vlády Vladislava Jagellonského vykonával zemské úřady a také vlastnil například Hrubý Rohozec a Brandýs (Bartoš Sturc, 2009).

Nová etapa nastává v 16. století, kdy se Kosmonosy stávají sídlem Adama Krajíře z Krajku. Doba vzniku prvního panského sídla není jasná. Tvrz byla postavena někdy v letech 1555-1576 (Juřík, 2010). Jíra (1931) uvádí, že Adam z Krajku postavil v roce 1583 na místě nynějšího zámku „dům ozdobného díla se škrabanými v maltě ozdobami a kresbami a bohatými štíty“. Dle Anděla (1984) o vzniku kosmonoské tvrze neexistují přesné zprávy - pouze to, že ji Adam z Krajku kolem roku 1571 dal obnovit a přestavět. Oproti tomu Vlček (2001) uvádí, že Adam Krajíř postavil někdy mezi lety 1571-1576 renesanční zámeček, který je do zemských desek zapsán jako „tvrz nově postavená“.

Roku 1583 se Kosmonosy staly střediskem samotného panství - Adam Krajíř je ještě za svého života oddělil od mladoboleslavského panství a daroval manželce Martě jako vdovský statek (Juřík, 2010). Po její záhadné smrti (údajně otrava šípem) zdědil Kosmonosy Jiří z Lobkovic (Anděl, 1984). Po Lobkovicích byl zámeček výrazně rozšířen na počátku 17. století Georgem Fridrichem von Hohenlohe. Naopak Bartoš Sturc (2009) uvádí, že nejsou záznamy o tom, že by Hohenlohové zámek nějak zvlášť upravovali.

Wagner a Einhorn (1974) pak uvádí, že nastávající majitel Gottfried Hendrych von Pappenheim byl nucen kvůli stavu tvrze v roce 1628 postavit budovu novou (zámek v pozdně renesančním stylu). Bartoš Sturc (2009) shledává tento fakt nepravdivým a uvádí, že zde G. Pappenheim nemohl učinit velké změny, jelikož byl zaměstnán válečnými boji ve službách Albrechta z Valdštejna a roku 1632 podlehl válečným zraněním a zemřel. Po rychlém střídání majitelů se zámek v roce 1651 dostává do rukou rodu Černínů z Chudenic. (Vlček, 2001). Mezitím panské sídlo obsahuje i kapli a prochází vydrancováním švédským vojskem během třicetileté války (Juřík, 2010).

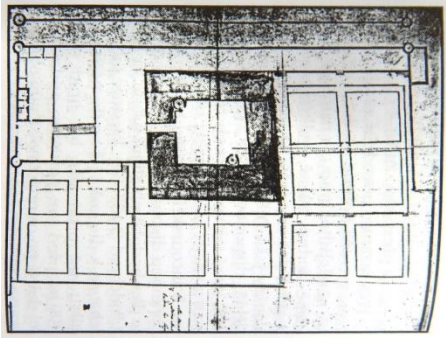
Ještě před nástupem Černínů z Chudenic zámek již představuje tehdy neobyčejně rozlehlou čtyřkřídlovou, dvoupatrovou stavbu. Průčelí svírají nárožní věžovité rizality. Součástí manýristického zámku byla i monumentální, trojarkádová sala terrena. Z počátku 17. století pochází nejspíše i štítové vikýře a pozdně renesanční zahrada (Kuča, 1998).

Schematický pohled na podobu renesančního zámku poskytuje skica ze 17. století (obr. č. 16 grafické přílohy č. 4). Nárožní věžice do určité míry ovlivnily i pozdější barokní stavbu. Štíty, které částečně překrývají střechu, pocházejí nejspíše až z raně barokní úpravy. Na skice je vidět i parková úprava zámku – je to pravidelná zahrada se čtvercovými záhony, kterou po stranách uzavírá loubí (Vlček, 2001).

Za vlády Černínů (1650-1740) prošly Kosmonosy dobou výrazného vzestupu. Vzniká tu řada památek, uměleckých i architektonických – byl postaven kostel sv. Kříže, zřízeno

piaristické gymnázium a podle italského architekta G. B. Alliprandiho postavena loreta s kaplí sv. Martina (Anděl, 1984). V letech 1679-1709 dal Jakub Heřman Černín z Chudenic přestavět tvrz na zámek také podle návrhů Alliprandiho.

Situace zámku a jeho okolí v 17. století

Obr. č. 13: Plán zachycuje zámek a jeho bezprostřední okolí před Alliprandiho přestavbou

Zachovaný plán (obr. č. 13) zachycuje podobu zámku před Alliprandiho přestavbou. Je na něm zakreslen půdorys zámku zbavený obou věží a kaple. Zámek je obklopen renesanční zahradou, jejíž části jsou v různých výškových úrovních a jsou propojeny vyrovnávajícími schodišti (Bartoš Sturc, 2009).

Stavební úpravy zámku dle Alliprandiho probíhaly v letech 1679-1709. Nebyly však zřejmě provedeny v celé míře dle plánu, jelikož další rozsáhlé stavební aktivity Czerniny finančně vyčerpali (mezi nimi i pražský Černínský palác). Následně museli některá panství roku 1738 rozprodat, přičemž s Kosmonosy se loučili velmi těžce – po smrti Heřmana Jakuba bylo do kostela sv. Kříže dokonce uloženo v kovové schránce jeho srdce (Juřík, 2001).

Díky Alliprandiho přestavbě došlo k mnoha změnám – hlavní průčelí zámku, které do té doby bylo vždy směrem na západ k hospodářskému dvoru, bylo přemístěno směrem na východ k nově budovanému centru obce. Rohové věže zámku, s výjimkou severozápadní, byly včleněny do hmoty křídel a zdůrazněny formou rizalitů s pavilony. Celý zámek byl zakryt mansardovou šindelovou střechou (Bartoš Sturc, 2009).

Hlavní průčelí zámku s portálem má v přízemí prostorný vestibul. Z něj do prvního patra vede široké, lomené schodiště, kde je jediný prostor, který se zachoval v původní podobě – zrcadlový hudební sál, který přesahuje dvě patra (Anděl, 1984). Na nárožní věžice pravého křídla měly dle plánu pravděpodobně navazovat patrové galerie s terasou namísto

střechy. Tyto terasy měly propojovat druhé patro zámku s oborou, nacházející se ve vyšší poloze vpravo (severozápadně) od stavby (Vlček, 2001).

Terén před východním a západním průčelím byl vyrovnán pomocí opěrné stěny z pískovcového soklu. Druhá terasa, jež byla vytvořena pomocí jižní opěrné stěny s dvojicí bastionů a rizalitem, který byl konvexně tvarován, pochází zřejmě z pozdější doby. Je možné, že stěna nebyla zamýšlena původně k vyrovnání terénu, ale pouze k pohledovému oddělení této části zahrady. Umístění bastionů odpovídá baroknímu plánu, kde byly zakresleny zbytky renesanční zahrady. Snad až vytvoření sala terreny vedlo k vyrovnání terénu před ní a tak k vytvoření této druhé terasy. K této stěně je přistavěn barokní pivovarský sklep s klenutou valenou klenbou. Terasní zdi se však nevyskytují na žádné zachované mapě a jsou poprvé zachyceny na současném geometrickém plánu (Bartoš Sturc, 2009).

Zámek následně koupila Marie Anna Hrzánová z Harasova a po ní následovalo několik dalších majitelů. V letech 1835-1836 pánové z Mirbachu nechali přestavět jižní křídlo a přilehlou polovinu průčelního a zadního křídla v klasicistním stylu. Avšak ani tentokrát nestačily finance na přestavbu zámku celého a díky tomu zbytek zámku zůstává v barokní podobě (Juřík, 2010).

Představa, jak měl zámek po přestavbě vypadat je zachycena na rytině z roku 1835 (obr. č. 20 grafické přílohy č. 4) a zámek je zde zachycen již plně v empírovém stylu, avšak s původní barokní sala terrenou navrženou Alliprandim (Bartoš Sturc, 2009). (Dle Vlčka (2001) zde byla tato pozoruhodná sala terrena zopakovaná jistě na přání Černína podle pražského paláce.) Na zámku byla změněna především podoba fasád a střechy – mansardovou nahradila prostá sedlová a místo barokních štítových vikýřů zaujímají prosté pultové (Bartoš Sturc, 2009).

Severozápadně od zámku se rozkládala rozsáhlá obora s vysokou zvěří. Ta byla asi ještě v předbělohorské době ohrazena zdí s četnými válcovitými věžičkami. Menší francouzská zahrada umístěna jižně od zámku je před polovinou 19. století přeměněna do anglického stylu (Kuča, 1998).

Poslední úpravy prodělává stavba zámku během období, kdy je v majetku podnikatelské rodiny Klingerů (od r. 1905) (Juřík, 2010). Fasády zámku jsou novobarokně upraveny a zámek je elektrifikován. Zámecký park je na východní a severní straně ohrazen eklektistickým kovovým plotem. Další majitelé - František Weyr z Prahy a německá firma Cosmanos zámek nijak neupravují. V roce 1946 je firma Cosmanos znárodněna a zámek tak přechází do vlastnictví obce. Dochází k velkému chátrání zámku,

především v šedesátých až osmdesátých letech. Škola, která byla do budovy zámku přemístěna, musí být kvůli havarijnímu stavu uzavřena. K pozitivním změnám dochází až po roce 1990, největším pokrokem je v roce 2009 oprava fasád nádvoří a oprava dveří do sala terreny (Bartoš Sturc, 2009). Od roku 1958 je zámek s parkem nemovitou kulturní památkou.

4.5 STAVEBNĚ-HISTORICKÝ PRŮZKUM

Dle stavebně-historického průzkumu bylo dříve zahradní průčelí v nižší úrovni přístupné ze strany hlavního vstupu širokým schodištěm v jihovýchodním rohu. Nynější zeď je v tomto úseku novodobou přístavbou. Terasní zdi zřejmě ukončovalo kuželkové zábradlí. I na jihozápadní hranu zámku navazuje terasa, z té se dochovala část podpůrných pilířků, ne však baluster. Při této zdi se objevuje pravoúhlé odbočení, které vytváří obdélný prostor neznámého účelu, mohl zde být vodní basin, ale to zůstává jen dohadem. Pod touto terasní zdí probíhá rovný prostor – uměle vzniklý parter barokní zahrady. Pravděpodobně zde bývaly charakteristické vykrajované květinové záhony, v západní a východní části zřejmě vyšší boskety (Urban a Vlček, 1992).

Rovnou plochu ukončuje opět barokní terasní zeď, ve střední části je zajímavě řešena konkávním projmutím, které odpovídá Alliprandiho řešením. Tento tvar a funkce však nejsou dnes vlivem velmi špatného stavu zřetelné. Zřetelné jsou boční polokruhově vystupující přístavky, u západního pak jsou patrné otisky symetricky koncipovaného schodiště. Sklepní prostor pod terasou barokního původu (též zřejmě opatřenou balustrádou) byl jen částečně zahlouben do stávajícího terénu a sloužil jako pivní či vinný sklep. Při severním průčelí není pravděpodobná žádná parková úprava vyjma aleje, lemující přístupovou cestu, i zde zřejmě došlo k terénním úpravám, dnešní svah je nejspíš navýšen ještě vrstvou podkladů silnice (Urban a Vlček, 1992).

Přestože renesanční zámek jistě patřil k významným stavbám, teprve barokní přestavba z přelomu 17. a 18. století ho zařadila stavebně do vývojově významné řady. Zámek v Kosmonosích se tak řadí mezi nejvýznamnější stavby konce 17. století. Přežívají zde raně barokní prvky, stejně jako i motivy baroka vrcholného. Neobvyklé řešení zahradního průčelí se sala terrenou (dnes klasicistní) nebylo zřejmě myšlenkou architekta Alliprandiho, ale přáním stavebníka – hraběte Černína, který tak opakoval motiv použitý na pražském

paláci Černínů. Cennými prvky exteriéru zámku jsou prakticky všechny vnější i dvorní fasády zámku, především ty, kde se zachovalo barokní členění, hodnotným prvkem je i vstupní portál s balkonem. Dále mezi nejhodnotnější detaily patří okenní ostění, jejichž profilace není pro danou dobu běžná (Urban a Vlček, 1992). Jako architektonicky závadné hodnotí Urban s Vlčkem (1992) celé dnešní řešení okolí zámku – nejen vedení komunikace, ale zničení terasových úprav s balustrádami a schodišti.

Původní pravidelně řešená barokní zahrada byla až velmi pozdě přeměněna na přírodní park, k čemuž došlo bezesporu s klasicistní úpravou zámku. I tak však zůstaly zachovány významné detaily barokní zahrady – terasní zdi osázené balustrádami. Lze předpokládat, že před jižním průčelím probíhala rovná plocha, která je dodnes vymezena terasovou zdí. Bezprostředně při zámku byla zřejmě přerušena schodištěm. Dle jiných řešení francouzských parků lze předpokládat, že do šíře zámku byla umístěna dvojice parterů, přičemž na počátku 18. století se mohlo jednat o tzv. krajkové partery, k nimž mohly po stranách přiléhat nízké boskety ze střihaných keřů či polokmenů. Pod dolní terasou nebyla zřejmě výraznější úprava – nejspíše ovocný sad, jak naznačuje nerovný terén. Zbytky novodobé úpravy s možným umělým vodopádem a rybníčkem jsou zřejmě novoromantickým doplňkem z počátku 20. století (Urban a Vlček, 1992).

Co se týká konkávně projmutého výstupku terasní zdi, bohužel bližší rekonstrukce této části není možná. Urban s Vlčkem (1992) navrhují pouze fixaci současných zdí. Barokní sklep je třeba zachovat v současné podobě.

Před západním průčelím vedla patrně kolem mohutných hospodářských staveb alej. Po severní straně zámku bývala rozlehlá lovecká obora se zděnou ohradní zdí, přerušenou věžovitými stavbičkami, ta však nepřiléhala bezprostředně k zámku (Urban a Vlček, 1992).

4.6 SOUČASNÝ STAV

4.6.1 Vegetace

Hieke (1984) píše o zámeckém parku jako o volně uspořádaném parku se zajímavými, ale hlavně starými dřevinami. Většina dřevin, jež zmiňuje, se dnes však už v parku nevyskytují. Hieke (1984) zmiňuje, že v parku roste asi 16 jehličnanů a 51 listnatých dřevin, mezi nimi jsou uvedeny jako nejvýznamnější borovice - *Pinus banksiana*, *Pinus ponderosa*, *Pinus strobus*, smrk východní (*Picea orientalis*), jinan (*Ginkgo biloba*) a některé zeravy

(*Thuja occidentalis* ‚Ericoides‘), z listnáčů pak dle autora vyniká úzkolistý dub zimní (*Quercus petraea* ‚Mespifolia‘), červenolistý a převislý buk (*Fagus sylvatica* ‚Atropunicea‘ a ‚Pendula‘), žlutopestrý javor jasanolistý (*Acer negundo* ‚Aureo-variegatum‘), šácholan Soulangeův (*Magnolia x soulangeana*), platan javorolistý (*Platanus x acerifolia*) či škumpa obecná (*Rhus typhina*) (Hieke, 1984).

Bartoš Sturc (2009) uvádí, že se v parku vyskytuje přibližně 400 dřevin různé hodnoty i věku. Uvádí, že bylo v devadesátých letech zaznamenáno 37 druhů stromů, z nichž 7 výrazně převažuje – jsou to javor mléč (71 dřevin), jasan ztepilý (52 dřevin), javor babyka (39 jedinců), jírovec maďal (30), dub letní (31), lípa malolistá (31) a trnovník akát (25 jedinců). Ostatní dřeviny jsou dle Bartoše Sturce (2009) zastoupeny v množství do 10 dřevin a běžný věk sledovaných jedinců je do 100 let, věk nejstarších jedinců i 200-250 let. Dále uvádí, že byla počata určitá sadovnická úprava (Bartoš Sturc, 2009).

Vzhledem k rozdílnému počtu dřevin oproti současnému stavu došlo během zmíněných úprav či dalších zásahů zřejmě k vykácení některých jedinců (v letech 2011/2012 byla provedena revitalizace dolní části parku). O určitých úpravách vypovídá taky řez dřevin, který byl velmi radikální (zásahy do primární koruny, vyvýšená těžiště dřevin) a nelze ho tak považovat ve všech případech za vhodný. Některé dřeviny jsou opatřeny vyvázáním, čímž je zvýšena jejich stabilita a tím i provozní bezpečnost.

Inventarizace dřevin probíhala na přelomu srpna a září 2014 dle zjednodušené metodiky podle Pejchala a Šimka. Byl určován taxon dřeviny, její výčetní tloušťka kmene (měřena ve výšce 1,3 m), obvod kmene, výška dřeviny, výška báze koruny nad zemí (za bázi považovány zemi nejbližše se nacházející normální výhony s živými listy, nebo místo nasedání nejnižše posazené živé větve na kmen, pokud je níže než výše zmíněné výhony), průměr koruny, věková kategorie dřeviny, vývojové stadium dřeviny, její biomechanická stabilita, fyziologická vitalita a sadovnická hodnota.

Věková kategorie byla stanovena odhadem a dřeviny byly řazeny do následujících kategorií: 0-10 let; 11-20 let; 21-40 let; 41-60 let; 61-100 let; 101 a více let.

Dle vývojového stadia byly exempláře řazeny do následujících 5 kategorií:

- 1) nově vysazený (klíčící) jedinec
- 2) ujatý/uchycený jedinec
- 3) stabilizovaný dospívající jedinec
- 4) dospělý jedinec
- 5) starý či dožívající jedinec.

Pro hodnocení biomechanické stability a fyziologické vitality byla použita následující stupnice: 1 – optimální; 2 – mírně snižená; 3 – středně snižená; 4 – silně snižená; 5 – žádná, či velmi silně snižená

Celkové hodnocení jedince, neboli sadovnická hodnota, která vyjadřuje hodnotu dřeviny z pohledu zahradní a krajinářské tvorby (současný stav a potenciál) a shrnuje všechny výše uvedené aspekty, byla vyjádřena touto stupnicí:

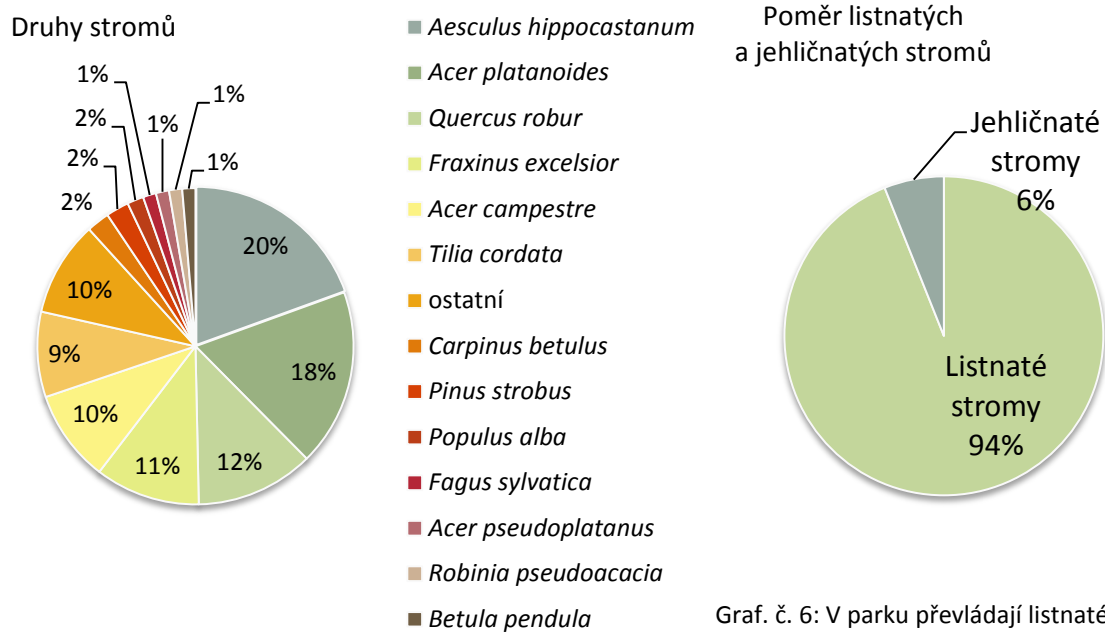
- 1 – exempláře velmi hodnotné
- 2 – exempláře nadprůměrně hodnotné
- 3 – exempláře průměrně hodnotné
- 4 – exempláře podprůměrně hodnotné
- 5 – exempláře velmi málo hodnotné.

V mapové části jsou pak vyjádřeny tyto stupně následovně: 1 – červená, 2 – modrá, 3 – zelená, 4 – hnědá, 5 – žlutá (Pejchal, 2008).

V parku převládá stromové patro, keřových porostů je zde málo a volné travníkové plochy zabírají necelou polovinu ploch. Největší volnou plochou je jakýsi parter před zahradním průčelím zámku. V zahradě výrazně převládají listnaté dřeviny nad jehličnatými. Dohromady se v parku a jírovcové aleji vyskytuje 298 stromů a 383 kusů keřů, přičemž 338 kusů tvoří *Spirea vanhouttei* tvořící živý plot při severní straně zahrady (na zbytek parku tak připadá 45 jedinců keřového patra). Dále jsou zde dvě velké nevzhledné skupiny náletových dřevin, vyskytující se při opěrné zdi mezi druhou terasou a přírodní částí parku. Mezi popínavé rostliny parku patří *Parthenocissus inserta* a *Hedera helix*, které se pnou právě po opěrné zdi v severní části přírodního parku, *Hedera helix* popíná i kmeny některých dřevin.

Celkem se v parku objevuje 37 druhů stromů, nejvíce se vyskytují jedinci druhu *Aesculus hippocastanum* – 58 jedinců (s tím, že byla započítána i jírovcová alej vedoucí k zámku ze západu). Dále je zde hojně zastoupen javor mléč (*Acer platanoides*) – 54 dřevin, dub letní (*Quercus robur*) – 36 dřevin, jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior*) – 32 dřevin, javor babyka (*Acer campestre*) – 28 jedinců a lípa srdčitá (*Tilia cordata*) – s 26 jedinci. Zajímavými a velmi starými dřevinami jsou 3 památné buky (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), na druhé terase jsou to dále *Fagus sylvatica* 'Pendula' či *Ginkgo biloba*. Mladší výsadba (zřejmě z doby sadovnických úprav zmíněných výše) obsahuje také některé zajímavé druhy (např. *Alnus cordata*, *Liriodendron tulipifera* či *Platanus hispanifolia*), zároveň jsou

zde však dřeviny, které se zřejmě na stanovišti tak dobře neujaly, mají nízkou fyziologickou vitalitu – např. 2 exempláře *Crataegus pedicillata* na druhé terase, téměř neolistěny *Cercidiphyllum japonicum*, či *Aesculus carnea* v aleji (v jírovcové aleji, obnovené v roce 2013, jinak tvořené *Aesculus hippocastanum* jsou snad omylem umístěny dva exempláře *Aesculus carnea*)

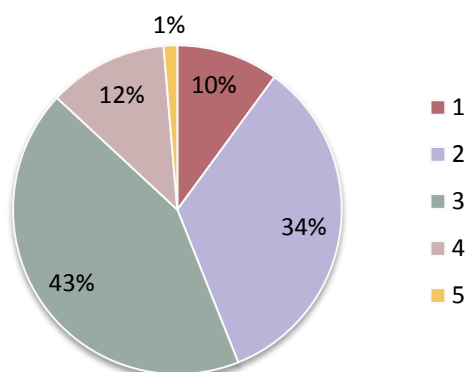
Graf. č. 5: V kategorii „ostatní“ jsou zaznamenáni jedinci vyskytující se po 2 či méně exemplářích.

Graf. č. 6: V parku převládají listnaté stromy nad jehličnatými (z vedlejšího grafu je patrné, že převládajícím druhem jehličnanů je *Pinus strobus*).

Jak je patrné z grafu č. 7, více než tři čtvrtiny dřevin je ohodnoceno sadovnickou třídou 2 nebo 3, nejlepší hodnocení má 10% vegetace (30 dřevin). Většina dřevin je tedy v dobrém stavu, neohrožuje svou přítomností provoz parku ani esteticky neruší dojem. Nejhorší sadovnickou hodnotu má pouze menšina dřevin. Mnoho vzrostlých, přestárlých a potenciálně nebezpečných dřevin bylo v nedávné době, i vzhledem k četné přítomnosti ponechaných pařezů, vykáceno. 35 stromů (12% z celkového počtu) je ohodnoceno třídou 4 sadovnické hodnoty, je tomu tak většinou u dřevin, které prošly radikálním řezem a je tak narušena jejich stabilita a perspektiva delšíhožití, či dřevin jinak narušených, například u jírovců oslabených klíněnkou jírovcovou.

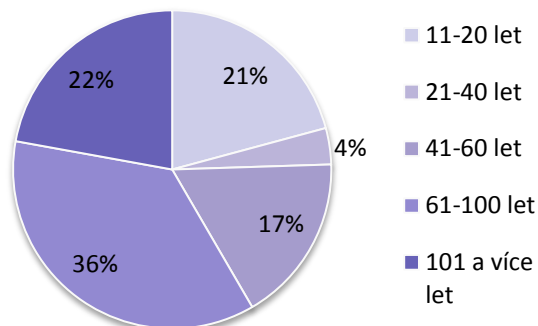
V parku se vyskytují některé velmi staré dřeviny, zároveň i nové dosadby. Nejběžnější věk dřevin je odhadován na kategorii 61-100 let. Přibližně pětinu porostu však tvoří dřeviny starší 101 let, podobnou část výsadba mladých dřevin od 11-20 let.

Stromy dle sadovnické hodnoty

Graf. č. 7: Nejhodnotnější dřeviny jsou hodnoceny třídou 1, nejméně hodnotné 5. třídou. Nejvíce dřevin spadá do 3. třídy sadovnické hodnoty.

Věkové kategorie stromů

Graf. č. 8: Nejběžnější věk dřevin je 61-100 let, nejstarší dřeviny jsou i přes 100 let staré. Nejmladší výsadba je ve věku 11-20 let.

Opěrná zeď mezi přírodní částí a druhou terasou parku je porostlá náletovými dřevinami (*Fraxinus excelsior*, *Acer platanoides*, *Acer campestre*, *Prunus avium*, *Prunus padus*, *Sambucus nigra*, *Ribes alpinum*, *Rosa canina*, *Hedera helix*, *Parthenocissu inserta*), které cloní pohled na zámek a působí nepříznivým dojmem, nevyskytují se zde žádné hodnotné či perspektivní dřeviny.

Ostatní plochy zeleně se skládají z trávnickových ploch. Nejintenzivněji udržovanou trávnickovou plochou je vstupní část na první terase zahrady. Zbývající části zatravněných ploch jsou sečeny zřejmě méně často. Město Kosmonosy spolupracuje v této záležitosti s organizací Fokus, která má na starost péči o park (zajišťuje především shrabávání listí a seč), na péči o stromy jsou najímáni arboristé.

Na nádvoří zámku se vyskytuje zeleň v podobě pnoucích rostlin na lanových konstrukcích. Jsou zde použity 2 druhy popínavých rostlin – podražec velkolistý (*Aristolochia macrophylla*) a zimolez Henryův (*Lonicera henryi*) a také jsou zde letněny pokojové rostliny (*Clivia miniata*). Popínavé rostliny jsou zasazeny v záhonech porostlých barvínkem (*Vinca minor*).

4.6.2 Objekty a technické prvky

4.6.2.1 Sochařské objekty, studna

Jedinou sochou nacházející se aktuálně v bezprostředním okolí zámku je barokní pískovcová socha sv. Jana Nepomuckého. Socha stojí východně od zámku před vstupem, je vysoká 3,4 m a byla vytvořena v roce 1747 Martinem Jelínkem. Na hranolovém podstavci se nachází chronogram, po světcově levém boku stojí dítě. V zámeckém areálu se nacházely další dvě pískovcové barokní sochy světce sv. Jana Nepomuckého, jedna z nich od autora Josefa Jelínka, u druhé není autor znám. Jelínkova socha byla přemístěna do lorety, druhá je umístěna v nice kosmonoského pivovaru Podhrad v Mladé Boleslavi (Bartoš Sturc, 2009). Nově se před vchodem do zámku po levé straně nachází památník, jehož centrálním prvkem je busta Humprechta Jana Czernína z Chudenic. Jejím autorem je akademický sochař Milan Knobloch.

V blízkosti zámku západním směrem bývala mezi stromořadím umístěna studna. Ta zanikla v 80. letech 20. století (Bartoš Sturc, 2009).

Studna

Obr. č. 14: Studna západně od zámku byla opatřena litinovým kolem k čerpání vody (Muzejní spolek Kosmonosy).

Socha sv. Jana Nepomuckého

Obr. č. 15: Jedna ze tří soch svatého Jana Nepomuckého byla v areálu zámku do roku 1950, autor je neznámý (<http://www.kosmonosv-kultura.eu/galerie/>).

4.6.2.2 Opěrné a ohradní zdivo

Zámecký areál byl vymezen mohutnou zdí a plotem. Dále je celý park rozdělen dvěma terasovými zídkami na tři části. Vrchní část parku byla severní a východní straně uzavřena kovovým plotem s podezdívkou. Naproti hlavnímu vstupu leží prohnutý prostor s uprostřed umístěnou kovanou bránou s postranními brankami. Bývalé kovové ploty a brána pochází z let 1905-1910, plot ze severní strany byl na počátku 60. let odstraněn

a prodán jinému zámku. Horní terasová zeď byla v celé západní části opatřena balustrádami. Tato zeď byla opatřena kamenným zábradlím se střídavě štíhlými a mohutnými pilířky, mezi nimi stály kruhové kuželky (Bartoš Sturc, 2009). Kamenná zeď stále ohrazuje areál parku, je však ve zdevastovaném stavu. Horní terasní zeď prošla během roku 2014 rekonstrukcí, byly doplněny balustrády v západní části zdi. Nebylo však rekonstruováno zde dříve umístěné oválné schodiště.

Druhá terasa je oddělena od přírodní části zdi z čedičového a pískovcového lomového kamene s dvěma rondely. Nachází se zde také vchod do 40 m dlouhého pivovarského sklepa s valenými klenbami (Bartoš Sturc, 2009). Tato zeď s rondely je stále zachována, není však v dobrém stavu, rozpadá se a z hlediska provozní bezpečnosti není v pořádku.

4.6.2.3 Vodní prvky

Pozůstatkem romanticky motivované parkové architektury je polovyschlý rybníček ve střední části parku. Romantickým parkovým prvkem bývala také grotta – umělá kamenná stěna a nádrž - ve střední linii terasové zdi (Bartoš Sturc, 2009). Po grottě však dnes nejsou kromě pár kamenů ve střední části parku žádné pozůstatky a ani v jezírku se v dnešní době neudrží žádná voda.

4.6.2.4 Mobiliář

Nejvíce je (vzhledem k provozu školy) mobiliářem vybavena horní terasa zahrady - v přístupové části je umístěno 6 moderních laviček a dva odpadkové koše v kovovo-dřevěném provedení. Stejně 2 odpadkové koše jsou dále umístěny na nádvoří zámku, kde stojí i kovový stojan na kola. Dále je zde umístěna 1 dřevěná lavička v odlišném stylu.

Druhá terasa je vybavena již o něco méně, u vstupu směrem ze severovýchodu je jeden odpadkový koš, druhý v centrální části, oba v odlišném stylu. Celkem je zde umístěno k sezení 5 laviček – kovových s dřevěnými sedáky a opěráky.

Dolní přírodní část parku nenabízí žádné místo k posezení a je zde umístěn pouze jediný plastový odpadkový koš při jihovýchodním vstupu, přesto jsou odpady poházeny volně po parku či v pařezech pokácených stromů.

4.6.3 Komunikace a provozní analýza

Cesty v parku jsou kryty různými povrchy. Horní terasa je ve vstupní části opatřena širokou přístupovou cestou, která je dlážděna kamennými žulovými kostkami. Vzhledem ke každodennímu provozu školy je zde silný pěší provoz, o víkendech je zde přístup do muzea i pro veřejnost či v létě na různé veřejné akce. Dále je cesta v průchodu zámkem kryta dlažbou z dřevěných špalíků a plocha nádvoří je kryta obdélníkovými dlaždicemi. Část západní strany horní terasy slouží jako parkoviště, jehož plocha je nezpevněná, krytá štěrkem. Historicky hlavní příjezdová cesta je zpevněna betonovými panely. V této části je již pěší provoz slabší, zároveň je to jediná část celého parku přístupná pro automobily.

Silný pěší provoz se nachází na druhé terase, která hojně slouží veškeré veřejnosti pro procházky a relaxaci. Komunikace v této části parku jsou všechny mlatové.

Různou intenzitu provozu lze zaznamenat v poslední, přírodní části parku. Žádná z cest není žádným způsobem zpevněna, proto lze dobře vyčíst hojnost využívání vyšlapaných cestiček. Nejsilnější cestou je pěšina vedoucí ze severozápadního cípu do jihovýchodního cípu této části parku. Dále je hojně užívaná cesta podél západní hranice parku, vedoucí k dětskému skanzenu Altamira a cesta podél východní hranice. Pouze drobné pěšiny vedou parkem podél západní a jižní zdi, od „vstupu“ vytvořeného rozbitou zdí. Nízký provoz, který však dokazují drobné vyšlapané pěšiny, je také směrem ke sklípku ve spodní terasové zdi a „zkratka“ vedoucí přes prudký svah ve střední části.

4.6.4 Analýza kompozičních vztahů

V prostoru parku zřejmě nebyly ve větší míře uplatňovány kompoziční vazby. Jistým záměrem je komponovaná alej, tvořící rytmus (opakování), která vede pohled na západní průčelí s původním hlavním vchodem zámku. Výhled na zámek, tentokrát na východní průčelí se naskýtá od vstupní brány školy. Volná travnatá plocha, dříve parter s barokními záhony, umožňuje také průhled na zámek s výraznou sala terrenou. Zpětný pohled na zámek se naskýtá i ze spodní části parku (lepší výhledy poskytuje v zimě průhlednost korun stromů), přičemž jezírko mohlo umožňovat v minulosti zrcadlení zámku v hladině (jsou to však pouze dohady). V minulosti bylo také výrazným prvkem právě vyschlé jezírko, dnes je jím kromě sala terreny zámku, či rondelů terasové zdi, také nová busta ve vstupní části parku. Jakousi pohledovou bariéru tvoří právě terasové zdi či obvodové zdivo,

které je dnes však již v polorozpadlém stavu, takže nevytváří úplnou clonu. Určitá pravidelnost dvou protilehlých rondelů a cestní síť druhé terasy určuje hlavní osu parku, která jej dělí na dvě osově souměrné části. Zeleň je tvořena především skupinami, solitéry se zde příliš neuplatňují. Výraznou solitérou je sloupovitý smrk pichlavý na terase před zahradním průčelím zámku.

5 VLASTNÍ PROJEKT

Vlastní projekt vychází ze závazných východisek a také z východisek vyplývajících z vypracovaných analýz obsažených v kapitole 4 – Zhodnocení podkladových údajů. Bylo přihlédnuto k faktu, že je park registrovaný jako významný krajinný prvek, také je vyhlášený nemovitou kulturní památkou. Při zpracování návrhu byly v brány v potaz zjištěné historické poznatky i výsledky zpracovávaných analýz.

Obecná východiska návrhu:

- Benátská charta
- Florentská charta
- Zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči
- Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny
- ČSN 73 4130 Schodiště a šikmé rampy
- ČSN 73 6110 Projektování místních komunikací

5.1 VEGETACE

5.1.1 Stromy

Vzhledem k převaze porostlých ploch nad volnými plochami není žádoucí další výsadba dřevin. V navrhovaném stavu byly pouze nahrazeny některé vykácené dřeviny a byly doplněny některé solitéry a dřeviny doplňující stávající skupiny. Byly voleny především zajímavé druhy, které mohou pozvednout dendrologickou hodnotu parku a také dřeviny kvetoucí, aby byla zvýšena jeho atraktivita a celoroční působnost. Ke kácení navržený *Quercus petraea* ‚Mespilifolia‘ byl opět vysazen, místo k pokácení navržené lípy na terase před zahradním průčelím zámku byla navržena *Magnolia soulangeana*, která v parku také dříve bývala a která svým květem upoutá již v březnu. Další z jara kvetoucí dřevina byla umístěna na terasu před vchodem školy a je jím *Amelanchier laevis* ‚Ballerina‘ bohatě kvetoucí bílými květy v dubnu až květnu. Efektní jsou i jeho tmavě červené plody a červené zbarvení listů na podzim. Z kvetoucích dřevin byla dále doplněna paulovnie plstnatá (*Paulownia tomentosa*), která kvete nápadnými fialovými květy v období května až června a jsou pro ni typické velké, srdčité, plstnaté listy. Zajímavé jsou také její plody, pukavé tobolky, které zaujmou děti a mohou posloužit ke hře. Dále byla ke skupině dřevin u jezírka umístěna vrba kroucená (*Salix erythroflexuosa*) s převislými kroucenými větvemi,

která je atraktivní i během zimy díky až oranžovému zbarvení kůry. Také byly doplněny dvě chybějící a jedna kácená dřevina v jírovcové aleji.

Navržené i stávající dřeviny budou označeny cedulkami s určením druhu, které tak budou sloužit jako vzdělávací prvek především pro zdejší základní školu, ale i veřejnost.

5.1.2 Keře

Keře byly doplněny k jižní zdi parku. Vzhledem k vysoké přírodní hodnotě parku (je prohlášen významným krajinným prvkem) a současné prostupnosti a napojení s loukou pod parkem zde bylo navrženo neopravovat zdivo a zajistit tak nadále tuto prostupnost, která umožní život a pohyb živočichů. Byl tedy navržen živý plot, který pohledově odcloní výhled na průmyslovou část města směrem na jih, zároveň znemožní průchod lidí a zachová intimitu parku. Jelikož tento plot je jakousi bariérou mezi přírodou a parkem, byly voleny některé domácí přírodní druhy dle přirozené potenciální vegetace: ptačí zob obecný - *Ligustrum vulgare*, kalina obecná - *Viburnum opulus*, svída krvavá - *Cornus sanguinea* a dřín obecný - *Cornus mas*. Tyto druhy byly doplněny jehličnanem *Taxus baccata* 'Dovastoniana', jehož vzhled je stálý během roku a působí tak i během zimního období a keři *Syringa vulgaris* a *Viburnum opulus* 'Roseum', které jsou hodnotné především ozdobným květenstvím na počátku léta. Celková působnost parku je prodloužena také časným květem keřů dřínu obecného (*Cornus mas*), jehož květy se objevují před rašením listů leckdy už od února a jsou jasně žluté. Zimní efekt pak zaručí také do červena zbarvené dřevo svídy krvavé (*Cornus sanguinea*), která zaujme mimo jiné i během podzimu červeným listím, či červené plody kaliny obecné (*Viburnum opulus*).

Dále byly umístěny šeříky (*Syringa vulgaris*) podél západní strany parku, kde vytvoří clonu mezi parkem a dětským hřištěm a cestu vedoucí směrem k dětskému pravěkému skanzenu Altamira. Stávající roztroušená skupina keřů (pustoryl věncový - *Philadelphus coronarius* a meruzalka alpská - *Ribes alpinum*) byla doplněna exemplářem jírovce drobnokvětého (*Aesculus parviflora*), který má široký habitus a propojí tak tuto keřovou skupinu, která se tak stane kompaktnější. Obzvláštní také dendrologické složení parku a ztraktivní jej svým letním květenstvím v podobě vysokých bílých lat. V neposlední řadě je třeba doplnit mezeru v živém tavolníkovém plůtku (*Spiraea x vanhouttei*) při severní hranici parku. Veškeré náletové dřeviny nad spodní opěrnou zídou bylo navrženo odstranit.

5.1.3 Záhon před jižním průčelím zámku

Bezprostředně před jižním průčelím zámku byl navržen záhon růží jako jakási reminiscence záhonu vyskytujícího se zde na počátku 20. století. Byla použita historická odrůda portlandské růže ‚Jacques Cartier‘, která má světle růžovou barvu a je výjimečná silnou vůní a velkými květy. Růže dorůstá výšky 1 m a během roku opakovaně kvete. Snáší teploty až do -29 °C a proto na jižní straně zámku nehrozí její namrznutí. Růže bylo navrženo předsadit levandulí, která prodlouží kvetení záhonu a barevně ho doplní modrou barvou květu. Pro tento účel byl vybrán druh levandule *Lavandula angustifolia* ‚Hidcote‘, který má kompaktní tvar a hodí se k lemování záhonů. Záhon učiní zahradní průčelí reprezentativnějším a může být obdivován jak při celkovém pohledu na zámek, tak při průchodu kolem něj, kde kolemjdoucí mohou nejlépe ocenit jeho vůni.

Zbytek travnatého pásu bylo navrženo osázet barvínkem (*Vinca minor*) kvůli zřejmě obtížné seči trávníků v této části, která je velmi úzká. Pro ozelenění terasové zdi vedoucí u zámku byl zvolen popínavý přísavník trojcípý – *Parthenocissus tricuspidata*. Dle literatury a historických fotografií popínal přísavník (*Parthenocissus* sp.) jižní omítku zámku také v první polovině 20. století.

5.1.4 Trávníkové plochy

V dolní přírodní části parku je navrženo ponechat trávníkové plochy ve více přírodním charakteru.

Druhá terasa je v návrhu považována za více reprezentativní část zahrady a proto by měly být zvýšena její péče, především seč trávníku by měla být prováděna častěji, podobně jak je tomu v přístupové části školy. Trávník je v této části navrženo vyměnit za nový. Péči o trávníkové plochy při severní a západní straně školy není třeba zvyšovat, zeleň má zde mít především funkci clony silničního provozu.

5.2 TECHNICKÉ PRVKY

5.2.1 Komunikace, sala terrena

Cestní síť je v celé spodní části parku nezpevněna, byly tak řešeny komunikace především v této části. Vzhledem k přírodnímu charakteru byl zvolen mlatový povrch, který

je použit již v části před zámkem. Zde jsou komunikace takto ponechány, pouze v centrální části před sala terrenou byla vytvořena vyvýšená zpevněná plocha s velkoformátovou žulovou dlažbou.

Tento navržený centrální prostor má plnit původní účel sala terreny jako takové – účel zahradního sálu určeného pro relaxaci, konání koncertů apod. Inspirací pro tento záměr je sala terrena ve Valdštejnské zahradě – podobně jako zde je cílem vytvořit místo vhodné ke konání kulturních akcí či svatebních obřadů pod širým nebem, zároveň je k dispozici také pro provoz školy a může zde při vhodných příležitostech probíhat výuka či různá školní představení.

Dále byl změněn povrch cest v západní části zámku – parkovací plocha byla zpevněna dlažbou z žulových kostek a stejně tak i příjezdová cesta, původně z betonu, vznikne tak reprezentativnější příjezd k zámku.

5.2.2 Zdivo

Jižní část parku ohrazuje kamenná zeď. Ta je ve východní části v dobrém stavu, v jižní části byla nahrazena živým plotem, avšak západní zeď je v havarijním stavu. Proto je navržena její oprava z materiálu zde použitého (lomový kámen z čediče a pískovce) s řešením koruny zdi. Nevyhnutelné je také vyřešení stavu opěrných zdí s rondely mezi druhou terasou a přírodní částí parku. Při rekonstrukci této zdi je třeba přihlídnout k místnímu výše zmíněnému nestabilnímu podloží a bude nutné komplexní odborné posouzení opěrné zdi autorizovaným statikem.

5.2.3 Vodní prvek

Jezírko v centrální části přírodního parku pocházející z počátku 20. století je v současnosti vyschlé a neplní tak svou funkci. Proto je navržena jeho obnova. Vzhledem k místním hydrologickým podmínkám jsou předpokladem zdroje vody pro napájení jezírka okolní prameny (dříve zde bývala i studna), avšak bylo by třeba provést podrobnější hydrologický průzkum území. V této práci se uvažuje se zbudováním zemního vrtu pro jímání a čerpání podzemních vod do retenční nádrže, ze které bude jezírko zásobováno.

5.2.4 Mobiliář

Park je nedostatečně vybaven mobiliářem, je tak navrženo nahrazení stávajícího mobiliáře druhé terasy parku a jeho přírodní část a doplnění nedostatku laviček a odpadkových košů. Nové vybavení prostoru před školou je ponecháno.

Nezbytné odpadkové koše na tříděný odpad byly umístěny za severozápadní hranicí parku tak, aby co nejméně rušily celkové vzezření parku, dále byly doplněny 2 koše pro sběr psích exkrementů s integrovaným prostorem na sáčky, umístěny také v okrajových, vstupních částech. Lavičky byly zvoleny litinové v kombinaci se dřevem. Litinové bočnice jsou ošetřeny vysoce odolnou barvou a dřevo je kvalitní a mořené, lavičky tak odolávají dlouhodobě povětrnostním vlivům.

Odpadkové koše korespondují s lavičkami, jsou upevněny na litinovém sloupku a mají vyjímatelné plechové vložky pro snadnou manipulaci. Lavičky terasy před zámek jsou nad opěrnou zdí voleny ve variantě bez opěrek, aby se návštěvníci parku mohli kochat pohledem na zámek či výhledem do korun stromů přírodního parku. Lavičkami je vybaven také prostor před sala terrenou, kde jsou již lavičky voleny s opěrkami, aby sloužily k pohodlnému sledování představení.

Dále je navrženo prostor sala terreny osvětlit zemním zapuštěným osvětlením, komunikace v parku pak stožárovým osvětlením, které tak zajistí bezpečný provoz a prostor tak může sloužit ke konání kulturních akcí i ve večerních hodinách.

6 DISKUSE

Návrhová část projektu si převážně neodporuje s literární částí, naopak vychází z principů popsaných v literární části a řídí se popsanými zásadami.

Záměrem návrhové části práce nebylo navrácení parku do konkrétní původní podoby, cílem bylo provést celkovou obnovu. Reš (2009) uvádí, že pod pojmem „obnova“ se skrývá více významů - nejen uvedení zahrady do původního stavu (rekonstrukce), ale i celkové zhodnocení (rehabilitace) či návrat zanedbané zahrady zpět do života (revitalizace). V práci byla obnova chápána dle definice podle Vintera (1983), který uvádí, že se kromě odborných ošetření kulturní památky při obnově mění i její dochovaný vzhled.

Vinter (1983) uvádí různé metody obnov, jako je metoda puristická, restaurační, konzervační, analytická, syntetická, rekonstrukční, regenerační metoda a metoda preventivní ochrany. Tyto metody však třeba brát v oboru zahradního umění s rezervou, jelikož jsou míněny především pro obor stavební a také jsou některé již nepříliš aktuální. Přesto metoda obnovy projektu vychází nejvíce z metody regenerační, jelikož usiluje o pojetí nejen odborné, ale i technické a výtvarné a především řeší i souvislosti navazující na současný společenský život. Do budoucna by však bylo vhodné upřednostnit nejaktuálnější zmíněnou metodu – metodu preventivní ochrany, která upřednostňuje předcházení škod ochranou a průběžnou péčí o památky, podle zásad památkové péče.

Riedl (2008) uvádí, že historická zahrada musí zůstat historickou – prostorové řešení obnovy musí respektovat alespoň částečně dochované články historického stavu. Hurych (1984) dále uvádí, že u méně významných objektů není nutné provádět rekonstrukci v plném rozsahu za každou cenu, přírodní uspořádání neruší z estetického hlediska jakékoliv stavební slohy architektury. Vzhledem k faktu, že zámecký park Kosmonosy nelze považovat za vysoce významný objekt a nebylo dochováno mnoho z jeho historického stavu, nebylo přistoupeno k plné rekonstrukci parku.

Návrh zachovává převážně podobu přírodně krajinářského parku. Dle Marečka (1992) jsou základními znaky přírodně-krajinářského anglického parku přirozené a nepravidelné tvary – jak terénu, tak skupin stromů i keřů, voda je používána v podobě přirozených jezer, potoků a říček. Tyto principy byly v návrhové části dodrženy, přírodní část parku byla nadále ponechána v rozvolněném stylu.

Při obnově bylo přihlédnuto také k stavebně-historickému průzkumu, který uvádí, že bližší rekonstrukce konkávně projmutého výstupku terasní zdi není možná

a je doporučena pouze fixace zdí současných a také zachování barokního sklepa v současné podobě (Urban a Vlček, 1992). V návrhu bylo tedy opuštěno i od obnovy možné umělé jeskyně s vodopádem z počátku 20. století, která byla zřejmě umístěna v této části zdiva a z které se dnes nic nedochovalo. Z tohoto období bylo obnoveno pouze jezírko, které je dle Urbana a Vlčka (1992) novoromantické, Mareček (1992) však jezírka mezi romantickými prvky zahrad neuvádí. Jezírko bylo tedy vzhledem k nezachované podobě obnoveno v jeho původním tvaru, ale jako přírodně krajinářské.

V porovnání s kapitolou 3.3.1 Ukázky realizovaných obnov v ČR a právě uvedenými obnovami na našem území, stojí pojetí obnovy zámeckého parku v Kosmonosích někde mezi přístupem obnovy Klášterních zahrad v Litomyšli a obnov Květné zahrady v Kroměříži či parkové úpravy Chrámu sv. Barbory v Kutné hoře. Klášterní zahrady v Litomyšli jsou ukázkou více kreativního přístupu a příkladem toho, co může vzniknout v historickém prostoru, který již zcela ztratil svou původní podobu a je zde tak prostor pro vznik nového aktuálního díla. Naopak historické zahrady tak hodnotné jako je Květná zahrada si zaslouží navrácení do své originální podoby. Vzhledem k faktu, že zámecký park v Kosmonosích se zřejmě svou hodnotou neřadí na úroveň výše zmíněných děl a nebylo z něj příliš zachováno, je zde prostor pro kreativní přístup, zároveň jsou zde stále pozůstatky historických prvků, které by měly být zohledněny.

Návrh obnovy zámeckého parku v Kosmonosích vyplývá ze všech aspektů a zjištěných podkladů, snahou je nenarušit stávající hodnoty. Významné jsou především přírodní hodnoty parku – park je významným krajinným prvkem, který je esteticky i ekologicky významný a udává typický vzhled krajiny. Neméně významnými jsou hodnoty historické a kulturní – zámek s parkem jsou jako kulturní památka významným dokladem historického vývoje a života společnosti v průběhu různých historických období. Tyto aspekty však mohou v určitých případech být v rozporu, poté je složité zvážit, která hodnota a který související zákon (památkový zákon či zákon o ochraně přírody a krajiny) má zde větší sílu a tyto dva zákony mohou kolidovat. Podstatným aspektem jsou také současné potřeby a vlivy. Z provozní analýzy vyplývá, že provoz v parku je vysoký, přesto park nenabízí příliš prostoru k odpočinku ani vhodný cestní povrch k pohodlné chůzi či běhu. Tyto aspekty byly v návrhu zohledněny a byla umožněna i větší prostupnost parku. Neopominutelným vlivem je také současné využití zámku jako základní školy.

Nabízí se tak myšlenka vybudování školního hřiště – to by však mohlo zcela narušit ráz parku i jeho hodnoty, Marešová a Hájek (2007) uvádí, že památky zahradního umění mají

určitá specifika a tak k nim také musí být přistupováno. Dle Reše (2009) případná devastace či zániknutí takového parku může způsobit i zánik biodiverzity dané lokality. Přestože Hurych (1984) nevyvrací začlenění společenských zařízení, jako jsou například dětská hřiště, do historických parků, uvádí, že je důležité hledět na tento úkol obezřetně. V projektu bylo přihlédnuto k rizikům narušení hodnot parku a školní hřiště nebylo budováno s přihlédnutím k tomu, že škola má potřebné zázemí v podobě sportovního hřiště či dětských hřišť v blízké dostupnosti k dispozici. Prvkem podporujícím vzdělávací účel parku je doplnění popisků k dřevinám v parku, zároveň může posloužit k venkovní výuce zpevněná plocha s lavičkami vytvořená před sala terrenou, která je určena také ke konání kulturních akcí či svatebních obřadů pod širým nebem.

7 ZÁVĚR

Práce splňuje stanovené cíle – na základě teoretické části a analýz řešeného území byl vypracován návrh obnovy zámeckého parku na úrovni studie. Návrh obnovy zohledňuje současné hodnoty a vlivy – přírodní a historické hodnoty i společenské vlivy.

Park zámku v Kosmonosích byl v návrhu citlivě přizpůsoben současným potřebám společnosti a byly navrženy některé prvky nové. Park nebyl násilně přetvořen do určité podoby, ale byly zachovány či obnoveny prvky objevující se v průběhu různých historických období. Vzhledem k faktu, že park pravděpodobně nepatří mezi nejvýznamnější památky zahradního umění a také k předpokladu omezených finančních možností na jeho založení i následnou péči, nebylo přistoupeno ke snaze navrátit park do určité původní podoby. Park byl ponechán jako přírodně krajinářský, s určitou reminiscencí zahradních úprav počátku 20. století před zahradním průčelím zámku v podobě růžového záhonu. Zásadní pro atraktivitu a obytnost parku bylo především vyřešení technických prvků parku - špatný stav povrchu cest, ohradního a opěrného zdiva či absence mobiliáře. Mezi nově navržené prvky patří schodiště, umožňující prostupnost částí parku před zámkem a spodní přírodní částí skrz příkrý terén a vyřešení centrálního prostoru před sala terrenou, navrženého do podoby jakéhosi hlediště, jako centrum dění, určeného pro relaxaci, kulturu či vzdělávání.

8 SEZNAM LITERATURY

LITERÁRNÍ ZDROJE

- Anděl, R., Fiala, Z., Hosák L., Pavel, J., Janáček, J., Kotek, L. 1984. Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: III Severní Čechy. Svoboda. Praha. 661 s.
- Bartoš Sturc, J., Kosík, J., Petříček, V., Remešová, M. 2009. Kosmonosy-zámek, park a obora. Muzejní spolek Kosmonosy. Kosmonosy. 122 s. 978-80-260-1981-7
- BAREŠ, F. 1905. Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století: soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Mladoboleslavském. Archaeologická kommisse při ČA císaře Františka Josefa. Praha. 412 s.
- Bašeová, O., Neubert L. 1991. Pražské zahrady. Panorama. Praha. 247 s. ISBN 80-703-8109-4.
- Blažíček, O. 1962. Slovník památkové péče: Terminologie, morfologie, organizace. Sportovní a turistické nakladatelství. Praha. 239 s.
- Culek, M. 1996. Biogeografické členění ČR. Enigma. Praha. 347 s. ISBN 80-853-6880-3.
- Doubravová, Š. 2013 Vilové zahrady 1. poloviny 20. století. Bakalářská práce. Česká zemědělská univerzita. Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů. Praha. 74 s.
- Hieke, K. 1984. České zámecké parky a jejich dřeviny. Státní zemědělské nakladatelství. Praha. 459 s.
- Hurych, V. 1984. Sadovnictví 1: učební text pro stř. zeměd. techn. školy oboru zahradnictví. SZN. Praha. 389 s.
- Hušek, P. 2003. Památky zahradního umění a kulturní krajina Severních Čech. Historické zahrady, parky a kulturní krajina - Severní Čechy. Agentura Bonus. Hrdějovice. 48 s. ISBN 80-868-0201-9.
- Jellicoe, G., Jellicoe S. 1995. The landscape of man: shaping the environment from prehistory to the present day. Thames and Hudson. New York. p. 408. ISBN: 05-002-7819-9.
- Jíra, K. 1931. Paměti města Kosmonos / s použitím přednášky zesnulého p. městského tajemníka Bajera. Knihkárna Jos. Kareše v Mladé Boleslavi. Mladá Boleslav. 22 s.
- Juřík, P. 2010. Domina pánů z Hradce, Slavatů a Czerninů. Libri. Praha. 351 s. ISBN 978-807-2774-449.
- Křesadlová, L. 2010. Historie a současnost obnovy Květné zahrady v Kroměříži z pohledu památkové péče. Zahrada-park-krajina.
- Křesadlová, L., Vaněk, P. 2010. Kroměříž - Květná zahrada: památka UNESCO: podrobný průvodce unikátní zahradou. Centrála cestovního ruchu Východní Moravy. Zlín. 27 s. ISBN 978-80-254-8756-3.

- Kuča, K. 1998. Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Libri. Praha. 952 s. ISBN 80-859-8315-X.
- Kuča, K. 2009. Hrady, zámky a další památky ve správě Národního památkového ústavu. Národní památkový ústav, ústřední pracoviště. Praha. 440 s. ISBN 978-80-87104-44-6.
- Kupka, J. 2006. Zeleň v historii města. Nakladatelství ČVUT. Praha. 146 s. ISBN: 80-010-3443-7.
- Macek, P., Krejčířík, P. 2003. Stavebně historický průzkum. Zahrada-park-krajina. 14. s.6-9.
- Marešová, S., Hájek, T. 2007. Obnova historických zahrad a parků v ČR. Zprávy památkové péče. 67. s.64-67.
- Mladá, Z. 2011: Historická zeleň regionu střední Čechy: 2. ročník projektu: sborník přednášek: Historické podklady pro obnovu památek zahradního umění. Vyšší odborná škola zahradnická a Střední zahradnická škola. Mělník. 246 s. ISBN 978-80-904782-1-3.
- Mareček, J. 1992. Zahrada. NORIS. Praha. 302 s. ISBN 80-900-9081-8.
- Mikyška, R. 1969. Geobotanická mapa ČSSR. Academia. Praha. 121 s.
- Neuhäuslová, Z. 1999. Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky. Academia. Praha. 341 s. ISBN: 978-80-200-0687-5.
- Newton, N. T. 1971. Design on the land: the development of landscape architecture. Belknap Press of Harvard University. Cambridge, Mass. p. 714. ISBN 0-674-19870-0.
- Otruba, I. 2002. Zahradní architektura: tvorba zahrad a parků. ERA. Šlapanice. 357 s. ISBN: 80-865-1713-6.
- Pacáková - Hošťálková, B. et al. 1999. Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Libri. Praha. 521 s. ISBN: 80-859-8355-9.
- Pacáková-Hošťálková, B. 2003. Specifičnost historických zahrad a parků a její projevy v teorii a praxi. Historické zahrady, parky a kulturní krajina - Severní Čechy. Agentura Bonus. Hrdějovice. 48 s. ISBN 80-868-0201-9.
- Pacáková-Hošťálková, B. 2012. Historická zeleň regionu střední Čechy: 3. ročník projektu : soubor odborných textů pro výuku zahradní tvorby : sborník přednášek. Vyšší odborná škola zahradnická a Střední zahradnická škola. Mělník. ISBN 978-80-87610-02-2.
- Pejchal, M. 2008. Arboristika I. Vyšší odborná škola zahradnická a střední zahradnická škola Mělník. Mělník. 169 s.
- Petřů, J. 1975. Květná zahrada v Kroměříži. Kraj. středisko st. památkové péče a ochrany přírody. Brno. 14 s.

- Petrů, J. 2003. Zahradní tvorba a památková péče: Od teorie k praxi. Zahrada-park-krajina. 14. s.2-3.
- Poláková, J. 2007. Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví. Národní památkový ústav, ústřední pracoviště. Praha. 235 s. ISBN 978-808-7104-149.
- Pučerová, K., Merta, D., Stachová, K., Honejsková, A., Hepp, J., Otruba, I., Fingerová, R., Mičola, P., Sitta, V., Kratochvíl, P., Gutová, A., 2014. CzechScape: portrét současné české krajinářské architektury = portrait of contemporary Czech landscape architecture. Galerie Jaroslava Fragnera. Praha. 287 s. ISBN 978-80-905782-3-4.
- Reš, B. 2009. Obnova historických zahrad a parků. Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. Praha. 12 s. ISBN 978-80-87051-66-5.
- Riedl, D. 2008. O obnově historických zahrad: zámecká zahrada v Miloticích. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně. Brno. 27 s. ISBN 978-808-6752-617. (2.vyd)
- Řeháková, I. 2012. Historická zeleň regionu střední Čechy: 3. ročník projektu : soubor odborných textů pro výuku zahradní tvorby : sborník přednášek. Vyšší odborná škola zahradnická a Střední zahradnická škola. Mělník. ISBN 978-80-87610-02-2.
- Sales, J. 2007. Restoration and recreation. Green Places. 40. p.20-23. ISSN: 1742-3716
- Sedláček, A. 1895. Hrady zámky a tvrze království českého: Boleslavsko. Fr. Šimáček. Praha. 422 s. ISBN 80-720-3094-9.
- Sendler, Z. 2000. Z autorské zprávy. Architekt: Nezávislý měsíčník architektů. Praha. 23. str. 4. ISSN 0862-7010.
- Sendler, Z. 2012. Historická zeleň regionu střední Čechy: 3. ročník projektu : soubor odborných textů pro výuku zahradní tvorby : sborník přednášek. Vyšší odborná škola zahradnická a Střední zahradnická škola. Mělník. ISBN 978-80-87610-02-2.
- Síbrtová, I. 2011. Historická zeleň regionu střední Čechy: 2. ročník projektu: sborník přednášek: Výkon státní správy v oblasti památkové péče. Vyšší odborná škola zahradnická a Střední zahradnická škola. Mělník. 246 s. ISBN 978-80-904782-1-3.
- Staňková, J. 2005. Architektura v proměnách tisíciletí. Sobotáles. Praha. 303 s. ISBN 80-868-1710-5.
- Šimák J. V., 1902. Čechy, Díl XII: Severní Čechy. J. Otto. Praha. 480 s.
- Šlapeta, V., Zatloukal P. 2010. Slavné vily Čech, Moravy a Slezska. Foibos. Praha. 528 s. ISBN: 978-80-87073-28-5.
- Taylor, P. 2006. The Oxford companion to the garden. Oxford University Press. New York. p. 554. ISBN: 01-986-6255-6.

- Turner, T. 2008. 24 Historic Styles of Garden Design. Gardenvisit. New York. p. 84. ISBN: 978-0-9542306-3-0.
- Turner, T. 2005. Garden History: Philosophy and Design, 2000 BC to 2000 AD. Spoon press. New York. p. 294. ISBN: 04-153-1749-5.
- Urban, J., Vlček, P. 1992. Kosmonosy, zámek, stavebně historický průzkum. Národní památkový ústav. 89 s.
- Veverka, P. 2007. Slavné pražské vily. Foibos. Praha. 238 s. ISBN: 978-80-87073-01-8.
- VINTER, V. 1983. Stručný slovník památkové péče. Krajské středisko SSP. Ústí nad Labem. 127 s.
- Vlasák, M., Stejskalová, J., Ezechel, M. 2012. Památky zahradního umění a historická krajina středních Čech. Vyšší odborná zahradnická a střední zahradnická škola. Mělník. 140 s. ISBN: 978-80-87610-03-9.
- Vlček, P. 2001. Ilustrovaná encyklopedie českých zámků. Libri. Praha. 623 s. ISBN 80-727-7028-4. (2. Vyd)
- Vojtová, L. 2006. Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území. Masarykova univerzita. Brno. 206 s. ISBN 80-210-4165-X.
- Wagner, B., Pinc, M. 1990. Sadovnická tvorba: celost. vysokošk. učebnice pro vys. školy zeměd. SZN. Praha. ISBN: 80-209-0031-4.
- Wagner, J., Einhorn, E. 1974. Hrady, zámky a tvrze středních Čech. Orbis. Praha. 264 s.
- Wright, J., Watkins, T. 2007. The management and maintenance of historic parks, gardens and landscapes. English heritage. London. ISBN 978-071-1224-391.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- Česko. Zákon č. 20/1987 o státní památkové péči. In: Sbíрка zákonů České republiky. 1987. Dostupné také z < www.zakonyprolidi.cz>.
- Česko. Zákon č. 114/1992 o ochraně přírody a krajiny. In: Sbíрка zákonů České republiky. Dostupné také z < www.zakonyprolidi.cz>.
- Český statistický úřad. Města a obce. [online] 2014. [cit. 2015-19-2]. Dostupné z <http://www.czso.cz/xs/redakce.nsf/i/mesta_a_obce>
- Hrachovina, J. 2014. Osvětlení Klášterních zahrad v Litomyšli. Odborné časopisy. 2015. [cit. 2015-16- 2]. Dostupné z: <http://www.odbornecasopisy.cz/index.php?id_document=22907>
- Konečný, V. Moravský div světa, kroměřížská Květná zahrada, slavnostně otevře své brány [online]. Novinky. 3. září 2014. [cit. 2015-16-2]. Dostupné z: <<http://www.novinky.cz/vase-zpravy/zlinsky-kraj/kromeriz/1297-26773-moravsky-div-sveta-kromerizska-kvetna-zahrada-slavnostne-otevre-sve-brany.html>>
- Němeček, J. 2001. Taxonomický klasifikační systém půd české republiky. Česká zemědělská univerzita. Praha. ISBN: 80-238-8061-6. Dostupné z <<http://af.czu.cz/~penizek/TKSP%202008.pdf>>.

9 SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. č. 1: Axonometrie návrhu klášterních zahrad v Litomyšli	29
Obr. č. 2: Skica návrhu klášterních zahrad v Litomyšli	29
Obr. č. 3: Současný stav klášterních zahrad v Litomyšli	29
Obr. č. 4: Vodní prvek v noci	29
Obr. č. 5: Chrám sv. Barbory s parkem na počátku 20. století	31
Obr. č. 6: Návrh centrálního záhonu	31
Obr. č. 7: Současný stav parku chrámu sv. Barbory (2014)	31
Obr. č. 8: Detail centrálního záhonu (2014)	31
Obr. č. 9: Květná zahrada na rytině z roku 1691	33
Obr. č. 10: Letecký snímek zahrady v roce 2011	33
Obr. č. 11: Králičí kopec	33
Obr. č. 12: Pohled na broderiové záhony	33
Obr. č. 13: Situace zámku a jeho okolí v 17. století	41
Obr. č. 14: Studna	49
Obr. č. 15: Socha sv. Jana Nepomuckého	49

10 SEZNAM TABULEK

Graf č. 1: Vývoj obyvatelstva 1971-2014	38
Graf č. 2: Roční přírůstek/úbytek obyvatel	38
Graf č. 3: Obyvatelstvo dle věku	39
Graf č. 4: Obyvatelstvo dle pohlaví	39
Graf č. 5: Druhy stromů	47
Graf č. 6: Poměr listnatých a jehličnatých stromů	47
Graf č. 7: Stromy dle sadovnické hodnoty	48
Graf č. 8: Věkové kategorie stromů	48

11 SEZNAM GRAFICKÝCH PŘÍLOH

Grafická příloha č. 1: Širší vztahy	1
Grafická příloha č. 2: Historický vývoj	2
Grafická příloha č. 3: Historická funkční analýza	3
Grafická příloha č. 4: Historická zpodobnění	4
Grafická příloha č. 5: Historické fotografie	5
Grafická příloha č. 6: Fotodokumentace	6
Grafická příloha č. 7: Fotodokumentace – průběh ročních období	7
Grafická příloha č. 8: Fotodokumentace – objekty v parku	8
Grafická příloha č. 9: Fotodokumentace – vegetace	9
Grafická příloha č. 10: Fotodokumentace – nádvoří	10
Grafická příloha č. 11: Fotodokumentace – život v parku	11
Grafická příloha č. 12: Současný stav	12
Grafická příloha č. 13: Inventarizace dřevin	13
Grafická příloha č. 14: Návrh kácení	14
Grafická příloha č. 15: Provozní analýza	15
Grafická příloha č. 16: Kompoziční analýza	16
Grafická příloha č. 17: Koncept	17
Grafická příloha č. 18: Studie	18
Grafická příloha č. 19: Výsadba živého plotu	19
Grafická příloha č. 20: Výsadba záhonu	20
Grafická příloha č. 21: Technický detail č. 1	21
Grafická příloha č. 22: Technický detail č. 2	22
Grafická příloha č. 23: Technický detail č. 3	23
Grafická příloha č. 24: Vytyčovací výkres	24
Grafická příloha č. 25: Celkový pohled	25
Grafická příloha č. 26: Řezy	26
Grafická příloha č. 27: Perspektiva č. 1	27
Grafická příloha č. 28: Perspektiva č. 2	28
Grafická příloha č. 29: Perspektiva č. 3	29
Grafická příloha č. 30: Perspektiva č. 4	30

Grafická příloha č. 31: Perspektiva č. 5	31
Grafická příloha č. 32: Ekonomická rozvaha	32
Grafická příloha č. 33: Inventarizační tabulka – stromy	34
Grafická příloha č. 34: Inventarizační tabulka – keře	41